

Μακεδονικά

Τόμ. 22, Αρ. 1 (1982)

Το φαινόμενο της σύνθεσης των οικογενειακών ονομάτων σε δυο χωριά της ορεινής Πιερίας

Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

doi: [10.12681/makedonika.529](https://doi.org/10.12681/makedonika.529)

Copyright © 2014, Ευανθία Δούγα-Παπαδοπούλου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Δούγα-Παπαδοπούλου Ε. (1982). Το φαινόμενο της σύνθεσης των οικογενειακών ονομάτων σε δυο χωριά της ορεινής Πιερίας. *Μακεδονικά*, 22(1), 358–390. <https://doi.org/10.12681/makedonika.529>

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΣΕ ΔΥΟ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Πρὶν τέσσερα χρόνια, πραγματοποιώντας γιὰ τὸ Γλωσσολογικὸ Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν γλωσσοσυλλεκτικὴ ἀποστολὴ σὲ χωριὰ τῆς ὄρεινῆς Πιερίας, ἐπισημάναμε σὲ δυὸ ἀπ' αὐτά, στὴ Ρητίνη καὶ τὸ Ἐλατοχώρι, ἓνα φαινόμενο πολὺ ἐνδιαφέρον: τὴ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων μὲ τὰ βαπτιστικά. Στὴ σύνθεση αὐτὴ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα μπαίνει πάντα καὶ μὲ ἀπόλυτη συνέπεια στὸ ἀ' συνθετικὸ, ἐνῶ τὸ βαπτιστικὸ στὸ β' σ' ὄλες τὶς περιπτώσεις τῆς σύνθεσης, ὅπως *Δημοννάτσος, Δημοухαρίμς, Κραΐμνητσος, Βιλουνγάντς, Σαδουστέφους, Βαϊνουκουλὸς* κ.λ.

Μιὰ συστηματικὴ ἐξέταση τοῦ φαινομένου ποὺ στηρίχτηκε στὴ συλλογὴ ὄλων τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων, καθὼς καὶ στὶς πληροφορίες καὶ διευκρινίσεις τῶν χωρικῶν ποὺ στὴ συνειδησή τους τὸ φαινόμενο εἶναι ἀκόμα ζωντανό, ἐφόσον ἡ σύνθεση ἐξακολουθεῖ μέχρι τὶς μέρες μας νὰ ὑπάρχει σὲ ἀρκετὰ μεγάλη ἔκταση¹, μᾶς ὀδήγησε σὲ ὀρισμένες ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς εἶναι γ ε ν ι κ έ ς, ποὺ ἀναφέρονται ἐνδύτερα στὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης καὶ κυρίως στὶς κοινωνικὲς καὶ ψυχολογικὲς συνθήκες κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες συντελεῖται τὸ φαινόμενο αὐτό, στὶς ἐξαιρέσεις ποὺ παρατηροῦνται, στοὺς λόγους ποὺ τὶς δημιουργοῦν κ.λ., καὶ ε ἰ δ ι κ έ ς, ποὺ ἀναφέρονται στὴν καθαρὰ γλωσσικὴ πλευρὰ τοῦ φαινομένου, μὲ βάση τοὺς φωνητικούς νόμους ποὺ λειτουργοῦν στὰ βόρεια ἰδιώματα.

α) Γενικὲς παρατηρήσεις

Οἱ γενικὲς παρατηρήσεις μποροῦν βασικὰ νὰ συνοψιστοῦν στὶς ἐξῆς:

1) Τὸ φαινόμενο γιὰ τοὺς ἄντρες εἶναι καθολικὸ, μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέ-

---

1. Ἡ λειτουργία τοῦ φαινομένου ἔχει σήμερα ἀδυνατίσει καὶ τείνει νὰ ἐξαφανιστεῖ. Φυσικὰ, ὄλοι οἱ ἠλικιωμένοι καὶ οἱ μεσήλικες, ἀκόμα καὶ οἱ νεώτεροι, εἶναι γνωστοὶ μόνο μὲ τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ τους ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ νέοι γιὰ νὰ τοὺς ὀνομάσουν. Ἐπίσης οἱ ἠλικιωμένοι, μὲ τὴ δύναμη τῆς συνήθειας, ἐξακολουθοῦν νὰ δημιουργοῦν γιὰ τοὺς νέους σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἐκεῖνοι τὰ δέχονται μὲ δυσφορία. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὴ Ρητίνη, ἐπειδὴ στὸ Ἐλατοχώρι, ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὶς πληροφορίες τῶν χωρικῶν, τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης ἄρχισε νὰ ἀτνεῖ παλιότερα.

σεις ποὺ ὀφείλονται σὲ εἰδικούς λόγους. Ὅπως μπορέσαμε νὰ διαπιστώσουμε, ὑπάρχουν ὀρισμένες περιπτώσεις ἀντρῶν ποὺ τὰ ὀνόματά τους δὲ συμμορφώθηκαν μὲ τὸν κανόνα τῆς σύνθεσης. Οἱ περιπτώσεις αὐτὲς εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Οἱ ξένοι ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὰ παραπάνω χωριά ἀπὸ ἄλλες περιοχές. Αὐτοί, ὅπως ἦταν φυσικό, ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸ κλειστὸ κοινωνικὸ πλαίσιο τοῦ χωριοῦ καὶ ἡ ἀφομοίωσή τους ὀλοκληρώθηκε μὲ βραδύ ρυθμὸ στὴ δευτέρα καὶ πολλὰς φορές στὴν τρίτη γενιά, ὅταν δηλ. οἱ ἀπόγονοι ἄρχισαν νὰ γίνονται ἀποδεκτοὶ στὴ συνείδηση τῶν χωρικῶν σὰν ἄτομα ὀργανικὰ δεμένα μὲ τοὺς ἄλλους χωρικούς, ἀφοῦ ξεχάστηκε ἡ καταγωγή τους. Μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα δεῖχνουν καθαρὰ τὴ συντηρητικότητά αὐτῆ τῶν χωρικῶν ποὺ δύσκολα ἀποδέχονται στὸ κοινωνικὸ τους πλαίσιο τὰ ξένα στοιχεῖα: π.χ. ὁ Γάκης Σουλιώτης ἀπὸ τὰ μέρη τοῦ Σουλίου ποῦ, ἂν καὶ ἐγκαταστάθηκε πολὺ νέος στὴ Ρητίνη καὶ ἔζησε ἐκεῖ μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, δὲν ἀπέκτησε ποτὲ σύνθετο οἰκογενειακὸ, δὲν ἔγινε δηλ. *Σουλιωτογάκης> **Σουλίουτογάκ'ς*, ὅπως θὰ συνέβαινε ἂν ἦταν ντόπιος. Στὰ παιδιὰ του ἐπίσης, ἀλλὰ καὶ στὰ ἐγγόνια του ἀκόμα δὲν προχώρησε ἡ σύνθεση, ἐπειδὴ διατηροῦνταν πάντα ζωντανὴ στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν ἡ ξενικὴ καταγωγή τῆς οἰκογένειας.

Ἐπίσης ὁ Πέτρος Κοροβέσης ἀπὸ τὴν Ἠπειρο δὲν ἔγινε *Κοροβεσοπέτρος> *Κορομβισοπέτρον καὶ ἡ σύνθεση δὲ συντελέστηκε οὔτε στὰ παιδιὰ του ἀργότερα. Ὁ γιὸς του δηλ. Θανάσης δὲν ἔγινε ποτὲ *Κοροβεσοθανάσης> *Κορομβισοθανάσις, ἀλλὰ γιὰ τοὺς χωρικούς ἦταν ἰ *Θανάσις τ' Πέτρον*. Ἀργότερα, ὅταν ἡ καταγωγή τῆς οἰκογένειας ξεχάστηκε, οἱ χωρικοὶ ἀποκαλοῦσαν τὰ μέλη τῆς μὲ τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγέτη τῆς Πέτρον: οἱ *Πιτροῦοι*. Ἡ σύνθεση ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ στὰ ἐγγόνια του ἀργότερα: Πετρογιώργης>*Πιτρογῶρος*, Πετροθανάσης>*Πιτροθανάσις* κ.λ. Φυσικά, τὸ ἀρχικὸ ἐπώνυμο Κοροβέσης παρέμεινε στὸ γραπτὸ λόγο, στὴ γραπτὴ τους δηλ. παρουσίαση στὰ βιβλία τῆς Κοινότητος, στὸ σχολεῖο, στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες κ.λ., ἐνῶ στὸν προφορικὸ ἔξακολούθησε νὰ συντελεῖται ἡ σύνθεση μὲ τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ἱδρυτῆ τῆς οἰκογένειας.

Ἄλλο παράδειγμα οἱ χωρικοὶ Ἀθανάσιος Μπλάνας καὶ Ἀντώνιος Τσιτσιώνης, ἀπὸ γειτονικὰ χωριά. Καὶ σ' αὐτοὺς δὲ λειτούργησε τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης στὸν προφορικὸ λόγο, ἐπειδὴ ἦταν ξένοι. Αὐτοὶ καὶ μερικοὶ ἀκόμα μὲ ξενικὴ καταγωγή ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, μέχρι ποῦ ἡ ἀρχὴ τῆς καταγωγῆς τους ἄρχισε ν' ἀδυνατίζει στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν, ὅποτε καὶ ἄρχισε τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης νὰ λειτουργεῖ κανονικὰ στοὺς ἀπογόνους τους.

β) Οἱ χωρικοὶ ποὺ δὲν ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γεωργία, ἀλλὰ εἶχαν κάποιον

Άλλο ἐπάγγελμα, γεγονός που τους έκανε να ξεχωρίζουν από τους συγχωριανούς τους που στο σύνολό τους ήταν αγρότες. Το ἐπάγγελμα είναι ένα ισχυρό διακριτικό γνώρισμα που στον κλειστό αγροτικό πληθυσμό του χωριού κάνει ἐντύπωση και είναι ικανό να διαφοροποιεί τους ἐπαγγελματίες από τους αγρότες χωρικούς. Έτσι έχουμε: *ἰ Στέφους τ' ταχυδρόμ', ἰ Ἀλέξ' τ' παπᾶ, ἰ Μητέδους τ' γανωτῆ κ.λ.* Έδῶ, ὀρισμένες ἐξαιρέσεις, ὅπως *Βαῖνονκουλός, Παπαδονικουλής, Γραμματ'κονγάντς, Μυλονουγάντς*, δείχνουν ὅτι ἡ σύνθεση θὰ πρέπει να πραγματοποιήθηκε ἀργότερα, στή δευτέρα δηλ. ἡ στήν τρίτη γενιά, ὅπως και με τους ξενοφέρτους, δταν δηλ. στή συνείδηση τῶν χωρικῶν τὸ ἐπάγγελμα δὲν προκαλοῦσε πιά ἐντύπωση, ἀφοῦ ἦταν ἀναπόσπαστα δεμένο με τὰ πρόσωπα που τὸ εἶχαν. Ἴσως ἀκόμα οἱ ἐξαιρέσεις αὐτὲς ὑποδηλώνουν ὅτι τὰ ἐπαγγέλματα αὐτά, ὅπως τοῦ βαγενᾶ και τοῦ παπᾶ, ἦταν οἰκεία στοὺς χωρικούς και δὲν προκαλοῦσαν ἐντύπωση, ἢ ὅτι τὰ ἀσκοῦσαν ἄνθρωποι ντόπιοι, ἐνῶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, ὅπως τοῦ ταχυδρόμου, τοῦ γανωτῆ κ.λ., ἦταν νέα και ἀγνωστα ἢ τὰ ἀσκοῦσαν ἄνθρωποι ξένοι στήν ἀρχή.

γ) Οἱ ἄντρες που ἀπὸ τὴν παιδική τους ἡλικία ὀνομάστηκαν με τὸ ὄνομα τῆς μητέρας τους και, ὅπως ἦταν φυσικό, τὸ διατήρησαν σ' ὅλη τὴ ζωὴ τους. Έτσι έχουμε: *ἰ Γῆντς τ'ς Αἰνίτσου, ἰ Στέφους τ'ς Γλωκιρία, τὰ παιδᾶ τ'ς Γουδημαρία, ἰ Κώστας τ'ς Κραῖγάννα, ἰ Θύμῶν τ'ς Δαδουγάννου, ἰ Βανγῆλτς τ'ς Τδαρουκώστια, ἰ Ἀντῶντς τ'ς Τουλκουμίκινα, ἰ Γῶρς τ'ς Στιφανοῦ κ.λ.¹*

Οἱ λόγοι που ἔκαμαν να παραγκωνιστεῖ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα και νὰ ἐπικρατήσῃ τῆς μητέρας δὲν ὑποδηλώνουν βέβαια κατάλοιπα μητριαρχίας, ἀλλὰ ὀφείλονται, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς διευκρινίσεις τῶν χωρικῶν, στίς εἰδικὲς συνθήκες που ἐπικράτησαν στήν κάθε περίπτωση και εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα νὰ προβάλλουν τὴ μητέρα και νὰ θέσουν τὸν πατέρα στοῦ περιθώριο. Στους ἴδιους ἀκριβῶς λόγους, κοινωνικούς και ψυχολογικούς, ὀφείλεται και ἡ δημιουργία τῶν μητρωνυμικῶν που ἀπλώνονται σ' ὄλο τὸν ἐλληνικό χῶρο, χωρὶς βέβαια κι αὐτὰ νὰ σημαίνουν ἴχνη μητριαρχίας². Ὅπως

1. Στὰ δύο χωριά παρουσιάζεται τὸ φαινόμενο τῆς ἀκατάληκτης γενικῆς τῶν θηλυκῶν ὀνομάτων τοῦ ἐνικοῦ ὄχι μόνο στὰ κύρια ὀνόματα ἀλλὰ και στὰ προσηγορικά, ὅπως *τοῦ φουστόβ' τ'ς μάνα μ', τοῦ ἰνγὸβ' τ'ς βάβου, τ' ἀγλὸ τ'ς κότα κ.λ.*

2. Β. Μ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 20-21, ὅπου ὁ συγγρ. ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τῆς δημιουργίας τέτοιων μητρωνυμικῶν. Βλ. ἐπίσης Σπ. Ἀμάριου, Μητρωνυμικά οἰκογενειακά ὀνόματα, «Νέος Ἑλληνομνήμων» 2 (Ἀθῆναι 1905) 282-285, ὅπου ὁ συγγρ. αἰτιολογεῖ τὴν ὑπαρξὴ και δημιουργία μητρωνυμικῶν, καθὼς και τοῦ Ἰδίου, Ἴχνη μητρικοῦ δικαίου παρὰ τοῖς νέοις Ἑλλήσιν τῆς Λυκίας, «Νέος Ἑλληνομνήμων» 1 (Ἀθῆναι 1904) 170, ὅπου ἐπίσης αἰτιολογεῖ τὴ δημιουργία

φάνηκε ἀπό τίς πληροφορίες πού ἔδωσαν οἱ χωρικοὶ γιά τίς περιπτώσεις παιδιῶν, ὅπου τὸ ὄνομα τῆς μητέρας ἐπικράτησε μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμποδίσαι τὴ σύνθεση ἀργότερα, οἱ λόγοι ἦταν κι ἐδῶ ψυχολογικοὶ καὶ κοινωνικοὶ. Παιδιά δηλ. πού, ἐπειδὴ ὀφάνεψαν πολὺ μικρά, ἀνέλαβε τὴν ἀνατροφὴ τους ἡ μητέρα, ἐνῶ ὁ πατέρας ξεχάστηκε πρὶν προλάβει νὰ σταθεροποιηθεῖ στὴ μνήμη τῶν χωρικῶν ἢ πατρικὴ του ὑπόσταση. Ἐπίσης παιδιά πού ἢ μητέρα τους, γνωστὴ γιά τὸ δυναμισμό καὶ τὴν προσωπικότητά της, θεωροῦνταν κηδεμόνας καὶ φυσικὸς τους προστάτης, σ' ἀντίθεση μὲ τὸν πατέρα πού ἦταν ἄβουλος καὶ σχεδὸν ἀνύπαρκτος στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ. Ἄκόμα παιδιά πού ὁ πατέρας τους εἶχε μπεῖ σῶγαμπρος στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ του καί, ὅπως συνέβαινε σὲ παρόμοιες περιπτώσεις στὰ χωριά, παραμερίστηκε, ἀφοῦ στὸ σπίτι ἀφέντης καὶ κυρίαρχος ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὁ πεθερός¹. Ἐπίσης παιδιά μὲ ξένο πατέρα πού οἱ συντηρητικοὶ χωρικοὶ τὸν κρατοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ τους πλαίσιο καί, ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἀναγνώριζαν στὴ μητέρα τους, πού ἦταν δική τους, τὸ δικαίωμα τῆς ἐξουσίας καὶ ἐκπροσώπησής τους.

δ) Οἱ χωρικοὶ πού τὰ βαφτιστικὰ ἢ οικογενειακὰ τους ὀνόματα εἶχαν μιὰ μοναδικότητα στὸ χωριὸ ἢ κάποια ἰδιορρυθμία πού τὰ ἔκαμνε νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα ὀνόματα τῶν συγχωριανῶν τους. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ μοναδικότητα καὶ ἰδιαιτερότητα, σὰν χαρακτηριστικὸ ἔντονα ξεχωριστό, ἐμπόδισε καὶ ἐδῶ τὴ σύνθεση. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ὁ Πασχάλης Τριανταφυλλῆς. Ἐπειδὴ τὸ βαφτιστικὸ του ὄνομα Πασχάλης ἦταν μοναδικὸ στὸ χωριό, δὲν ἔγινε ποτὲ σύνθετο μὲ τὸ οικογενειακὸ ὄνομα, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος <Γουδῆς εἶχε κανονικὸ σύνθετο: Τρανδαφ'λουγουδῆς>. Ἄλλο παράδειγμα ὁ Ἀθανάσιος Νέστορας. Ἐπειδὴ τὸ οικογενειακὸ του ὄνομα Νέστορας ἦταν μοναδικὸ ἐπίσης στὸ χωριό, δὲν ἔγινε ποτὲ σύνθετο μὲ τὸ βαφτιστικὸ οὔτε στὸν ἴδιο, οὔτε στὰ παιδιά του καὶ στὰ ἐγγόνια του. Ἐπίσης ὁ χωρικός Ἰωάννης Σουλοβίκας δὲν ἀπέκτησε σύνθετο οικογενειακὸ, ἴσως ἐπειδὴ τὸ ἐπώνυμό του ἔδινε στοὺς χωρικοὺς τὴν αἰσθησὴ τοῦ παράξενου καὶ ἰδιορρυθμοῦ. Ἴσως ἀκόμα οἱ πρόγονοὶ του νὰ ἦταν ξενικῆς καταγωγῆς. Στὴν ἴδια κατηγορία εἶναι καὶ μερικοὶ ἄλλοι χωρικοὶ πού γιὰ τὸν ἴδιο λόγο τὰ οικογενειακὰ τους δὲ μῆκαν στὸ νόμο τῆς σύνθεσης.

ε) Οἱ περιπτώσεις συνωνυμίας, στὶς ὁποῖες ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ταυτι-

γιά μητρωνυμικῶν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας, ἐνῶ τὴν ὑπαρξὴ παρόμοιων ὀνομάτων στὴ Λυκία τὴν ἀποδίδει σὲ κατάλοιπα μητρικοῦ δικαίου. Βλ. ἀκόμη καὶ I. K α κ ρ ι δ ῆ, Νεοελληνικὰ πάρεργα I. Γυναικωνυμικά στὴ βόρεια Πελοπόννησο, «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1936, σ. 347-349.

1. Βλ. K α κ ρ ι δ ῆ, ὁ.π., σ. 348-349.

στούν τὰ πρόσωπα μεταξύ τους. Καί στην περίπτωση αὐτή ἀπέφυγαν τή σύνθεση πού θά δημιουργοῦσε σύγχυση στά πρόσωπα. Ἔτσι ἔχουμε: *Δημητράξ τ' Δημουκουλῶ καί Δημητράξ τ' Δημουγῶ*¹. Μὲ τή σύνθεση θά εἶχαμε καί στίς δυὸ περιπτώσεις τὸ ἴδιο ἀκριβῶς οἰκογενειακό, δηλ. *Δημουδημητράξ*, πράγμα πού θά δημιουργοῦσε πρόβλημα στοὺς ἴδιους καί στοὺς συγχωριανούς τους.

Οἱ παραπάνω βασικὲς ἐξαιρέσεις δείχνουν τὴν αὐστηρὰ κλειστὴ καί συντηρητικὴ κοινωνία τοῦ χωριοῦ πού δεχόταν μὲ ἐπιφυλακτικότητα καί δυσκολία κάθε ξένο ἢ διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ καθιερωμένα στοιχεῖο.

Στίς περιπτώσεις αὐτὲς ὑπῆρχαν δυὸ ἀντίρροπες δυνάμεις πού ἔρχονταν σὲ σύγκρουση: ὁ νόμος τῆς σύνθεσης ἀπὸ τὴ μιά πού εἶχε καθολικὴ ἰσχὺ, ἐξομοιώνοντας γλωσσικὰ καί κοινωνικὰ τοὺς χωρικούς, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ νεωτερισμὸς, τὸ ξένο δηλ. ἢ νέο στοιχεῖο, πού δὲν ἀνταποκρινόταν στὰ δικά τους κοινωνικὰ καί γλωσσικὰ πρότυπα. Στὴν ἀρχή, ὅπως ἦταν φυσικὸ, κατέβαλλαν ὑποσυνειδήτητα προσπάθεια νὰ ἀπορίψουν τὰ ξένα στοιχεῖα καί νὰ τὰ τοποθετήσουν ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς σύνθεσης, ὅπως τοποθετοῦσαν καί τὰ ἴδια τὰ πρόσωπα ἔξω ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ τους πλαίσιο σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ, ἀνάλογα μὲ τοὺς λόγους πού ὀδηγήσαν στίς ἐξαιρέσεις. Ὅταν ὅμως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ὀλοκληρωνόταν ἡ τριβὴ καί ἡ ἐξοικείωση στὰ ὀνόματα καί στὰ πρόσωπα, τότε ἄρχιζε νὰ συντελεῖται καί ἡ ἀφομοίωση στὴ δεύτερη καί, σὲ πολλὲς περιπτώσεις, στὴν τρίτη γενιά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐντάσσονται τὰ οἰκογενειακά τους ὀνόματα στὸ νόμο τῆς σύνθεσης, ὅπου τὸ ἐπέτρεπαν οἱ συνθήκες.

2) Ἡ δευτέρα γενικὴ παρατήρηση εἶναι ὅτι ἡ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων παρατηρεῖται μόνον στὸν προφορικὸ λόγο. Στὸ γραπτὸ λόγο, στὴν καταγραφή τους δηλ. στὰ βιβλία τῆς Κοινότητας, οἱ χωρικοὶ εἶναι γραμμένοι κανονικὰ μὲ τὸ βαπτιστικὸ καί τὸ οἰκογενειακὸ τους ὄνομα.

Στίς πιὸ πολλὲς περιπτώσεις, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ μητρώα τῆς Κοινότητας, ὑπάρχουν στὰ ὀνόματα μεγάλες διαφορὲς ἀνάμεσα στὸν προφορικὸ λόγο καί στὴν ἐπίσημη καταγραφή τους στὰ βιβλία τῆς Κοινότητας. Οἱ διαφορὲς αὐτὲς δὲν παρατηροῦνται μόνον στὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα μὲ τίς διάφορες συγκοπὲς καί ἀλλοιώσεις τους, φαινόμενο γνωστὸ σ' ὄλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο¹, ἀλλὰ κυρίως στὰ οἰκογενειακά πού ὁποσδήποτε διαφορο-

1. Βλ. Μ. Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς δημοτικῆς), Ἄθηναι 1941, σ. 203 § 461, καί τοῦ ἴδιου, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 177 *10, ὅπου ὁ συγγρ. γράφει: «τὰ βαπτιστικά ἔχουν κανονικὰ ἕναν ἐπίσημο (λόγιο) τύπο (Σπυριδῶν), ἕναν κοινὸ καί συνθῆως συντηρημένο (Σπύρος), καί πολλὰ ὑποκοριστικά (Σπυριδάκης, Σπυράκης, Σπυράκος, Σπυρουλῆς, Πίπης κτλ.)». Ἐπίσης, στὸ ἴδιο ἔργο, σ. 12-17, ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στὴν πολυτυπία τῶν βαπτιστικῶν, στοὺς λόγους πού τὴ δημιουργή-

ποιοῦνται πάντα πιό δύσκολα. Ἐπίσης δὲν περιορίζονται μόνο στή φωνητική πού, ὅπως εἶναι φυσικό, ἀκολουθεῖ τῆ φωνητική τῶν βόρειων ιδιωμάτων μέ τή γνωστά σ' αὐτά κύρια καί δευτερεύοντα χαρακτηριστικά, ἀλλά, στήν περίπτωση τῶν οἰκογενειακῶν, πολλές φορές φτάνουν σέ πλήρη διαφοροποίηση ἀνάμεσα στόν προφορικό λόγο καί στήν καταγραφή τους στά βιβλία τῆς Κοινότητος, ὅπως:

π ρ ο φ ο ρ ι κ ἄ	→	γ ρ α π τ ἄ
<i>Βιλουζάντζ</i>	→	Ἰωάννης Θωμόπουλος
<i>Δαθουκουλός</i>	→	Νικόλαος Ντασιόπουλος
<i>Δημουνάτσους</i>	→	Ἀθανάσιος Δημόπουλος
<i>Κουστουβασίλτζ</i>	→	Βασίλειος Κωστόπουλος
<i>Κραϊγουδής</i>	→	Κωνσταντῖνος Κραγιόπουλος
<i>Πιτρουθανάις</i>	→	Ἀθανάσιος Κοροβέσης κ.λ.

Οἱ διαφοροποιήσεις αὐτές ὀφείλονται κυρίως σέ λόγους ψυχολογικούς καί κοινωνικούς. Οἱ διάφοροι δηλ. μορφωμένοι ἤ ἀκόμα καί οἱ ἡμιμαθεῖς γραμματεῖς καί χωρικοί, μέ τή γνωστή τάση ἐξελληνισμοῦ πού τους διέκρινε, προσπαθοῦσαν πάντα νά ἀπορίπτουν τά ξενικά καί ιδιωματικά στοιχεῖα, τά παρατσούκλια καί ὅ,τι ἄλλο θεωροῦσαν λαϊκό, ἀντικαθιστώντας το μέ ὀνόματα ἐλληνοπρεπή, προσαρμοσμένα στήν ἐλληνική φωνητική καί μορφολογία, ὅταν ἄρχισαν πιό οἱ χωρικοί νά ἐγγράφονται στά βιβλία τῆς Κοινότητος. Αὐτή ἡ τάση ἐξελληνισμοῦ στά βαπτιστικά καί ἐπάνυμα εἶναι πανελλήνιο καί χαρακτηριστικό φαινόμενο στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας,

σαν κ.λ., καί παραθέτει ἄφθονα πατρωνικά μαζί μέ τά βαπτιστικά, ἐλληνικά ἢ ξένα, πού τά δημιούργησαν. Βλ. ἀκόμα Γ. Ν. Χατζιδάκι, Ἐκαδημικά ἀναγνώσματα Α', Ἀθήναι 1904, σ. 184-186. Ἐπίσης τοῦ Ἰδίου, Περί ἀναλογικῶν μεταβολῶν ἐν τοῖς κυρίοις ὀνόμασιν, Ἀθήναι 1914, ὅπου ὁ συγγρ. δίνει πολὺ ὕλικό μέ βαπτιστικά ἀλλοιωμένα, συγκομμένα κ.λ. καί τά ἐξηγεῖ. Ἀκόμη βλ. Γ. Σταμνόπουλου, Ὄνοματολογικά, «Λαογραφία» ΣΤ' (Ἀθήναι 1917) 425-451, ὅπου ὁ συγγρ. παραθέτει ἄρκετά βαπτιστικά κάνοντας διορθώσεις στό βιβλίον τοῦ Μπούτουρα. Βλ. τέλος Α. Μπούτουρα, Τά νεοελληνικά κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καί γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, Ἀθήναι 1912. Ε. Μπούτουρα, Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καί τῶν περιχώρων αὐτοῦ, «Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης» Α' (Ἀθήναι 1892) 68-69, Σ. Ψάλτη, Θεακικά ἢ μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ἀθήναι 1905, σ. 140 κέξ., Φ. Κοκουλέ, βιβλιοκρισία στό βιβλίον τοῦ Ἀθ. Μ. Μπούτουρα, Τά νεοελληνικά κύρια ὀνόματα ἱστορικῶς καί γλωσσικῶς ἐρμηνευόμενα, στό περιοδικό «Byzantinische Zeitschrift» 22 (Leipzig 1913) 491-495, καί τοῦ Στ. Κυριακίδου, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων (βιβλιοκρισία στό παραπάνω βιβλίον τοῦ Μπούτουρα), στή «Λαογραφία» Ε' (1915) 333-360, καί ἄρκετά ἄλλα ἔργα πού παραθέτουν καταλόγους μέ βαπτιστικά ὀνόματα.

κυρίως στὸν 19ο αἰώνα, καὶ γιὰ τὶς περιοχὲς ποὺ προσαρτήθηκαν ἀργότερα στὸ ἑλληνικὸ κράτος, μέχρι τὶς ἀρχὲς καὶ τὰ μέσα τοῦ 20οῦ αἰώνα¹.

3) Ἡ ἡλικία γιὰ τὴ δημιουργία τῆς σύνθεσης στοὺς ἄντρες δὲν εἶναι ἴδια γιὰ ὄλους, ἀλλὰ κυμαίνεται ἀπὸ ἄτομο σὲ ἄτομο. Ὅταν τὰ ἀγόρια βρίσκονται στὴν παιδικὴ καὶ στὴν ἐφηβικὴ τους ἡλικία, πολλές φορές κι ἀργότερα, ὅταν πιά ἔχουν ὠριμάσει κι ἔχουν ἀποκτήσει παιδιά, ὀνομάζονται μὲ τὸ βαφτιστικὸ τους ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμο τοῦ πατέρα τους: *Δημητράκ' τ' Δηموκουλὸ, Στέφος τ' Βιλουγάβ' κ.λ.* Ὅταν ἀρχίζουν νὰ ἀποκοτῶν κάποια ἀνεξαρτησία ἀπέναντι στὴν πατρικὴ ἐξουσία καὶ νὰ δημιουργοῦν προσωπικότητα, ὥστε νὰ γίνονται ἀποδεκτοὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία τῶν χωρικῶν σὰν ἄτομα αὐτοδύναμα, τότε ἀρχίζει καὶ ἡ σύνθεση: *Δημοδμητράκ'ς, Βιλουστέφος κ.λ.* Ὅπως μπορέσαμε νὰ διαπιστώσουμε, ἡ ἀρχὴ τῆς σύνθεσης ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες ποὺ, ὅταν δημιουργηθοῦν, δίνουν στὸ ἄτομο τὴ σύνθεση, σὰ δεῖγμα ἀνεξαρτησίας καὶ ὀριμότητας. Τέτοιοι παράγοντες εἶναι π.χ. ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τῶν γονιῶν του καὶ τοῦ ἴδιου, ἡ σωματικὴ του διάπλαση, ἡ προσωπικότητα καὶ οἱ ἰκανότητές του, ὁ γάμος καὶ ἡ ἀπόκτηση παιδιῶν, ἡ δημιουργία χωριστοῦ νοικοκυριοῦ, ὁ θάνατος τῶν γονιῶν, ὀρισμένες ἄλλες πράξεις ποὺ τὸν καθιερώνουν σὰν ἄτομο αὐτοδύναμο στὴν κοινωνία τῶν συγχωριανῶν του κ.λ. Ὅπως εἶναι φυσικὸ, οἱ συνθήκες αὐτὲς δὲν εἶναι γιὰ ὄλους ἴδιες καὶ δὲ δημιουργοῦνται στὴν ἴδια ἡλικία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ χρόνος δημιουργίας τῆς σύνθεσης παρουσιάζει ποικιλία στὰ διάφορα ἄτομα. Ὑπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις ποὺ ἡ σύνθεση ἀρχίζει ὅταν ὁ ἄντρας εἶναι σὲ ἀρκετὰ προχωρημένη ἡλικία.

4) Στὰ κορίτσια, μέχρι νὰ παντρευτοῦν, δὲ δημιουργεῖται ἡ σύνθεση. Αὐτά, ὅσο εἶναι ἀνύπαντρα, ἀνήκουν στὸν πατέρα, ὅπως καὶ τὰ νέα ἀγόρια, καὶ ἔχουν τὸ ὄνομά του. Ἔτσι ἔχουμε: *ἡ Πανάγου τ' Δημονάτσου, ἡ Σοφία*

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 127-148, ὅπου ὁ συγγρ. παρουσιάζει ἀναλυτικὰ τὸ θέμα τοῦ ἐξαρχαϊσμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ, τὸ κατατάσσει σὲ βαθμοὺς, κάνει μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ ἐξηγεῖ τὰ αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ φαινομένου παραλληλίζοντάς το μὲ ἀνάλογα φαινόμενα ἐκλατινισμοῦ ὀνομάτων στὴ Γερμανία, καθαρισμοῦ στὴν Οὐγγαρία κ.λ. Βλ. ἐπίσης τοῦ Ἰδίου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 205. Βλ. ἀκόμη Φ. Κουκουλέ, Νεοελληνικῶν τινῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία, «Ἀθηνῶν ΝΓ'» (Ἀθῆναι 1949) 204, ὅπου χαρακτηριστικὰ γράφει: «Ἐνταῦθα σκόπιμον κρίνω νὰ κόμω τὴν ἐξῆς παρατήρησιν. Εἰς πολλὰ οἰκογενειακὰ ἐπιθέτα οἱ κλειστοὶ ἡχηροὶ φθόγγοι b, d, g ἀντικαθίστανται, δῆθεν ἐξελληνιζόμενοι, ὑπὸ τῶν ἡχηρῶν διαρκῶν β, γ, δ. Ἐν φ' λ.χ. οὐδέποτε λέγομεν βογιατζῆς, βακάλης καὶ βάκα, ἐν τούτοις δὲν παραξευενόμεθα ἀκούοντες Βακαλόπουλος, Βογιατζῆς καὶ Βάκας (=γᾶστρων). Ὁμοίως, ἐν φ' ἡ κοιλία ἢ ἡ κῆλη λέγεται μπούζα, τὸ ἐξ αὐτῆς ἐπιθετον ἀκούεται Βούζας. Περιφέρεται ἐπ' ἴσης τὸ Δάρβαρης ἀντὶ Ντάρβαρης, ἦτοι Ξυλοκόπος, Δούσμανης ἀντὶ Ντούσμανης (τουρκ. düsman=ἐχθρὸς) καὶ Δουλιγέρης ἀντὶ Ντουλκέρης=Ξυλοργός, τέκτων».

τ' *Βιλουγάνη*¹ κ.λ. Μετὰ τὸ γάμο τους περνοῦν στὴ δικαιοδοσία τοῦ ἄντρα τους καὶ παίρνουν τὰ ἀνδρωνυμικά τους, βαπτιστικά ἢ οἰκογενειακά, μὲ τὶς ἀνάλογες καταλήξεις, ὅπως *Θανάσινα, Κώστινα, Γιάννινα, Στιφανοῦ* κ.λ. καὶ *Βιλουγάννινα, Δημοουθανάσινα, Φουτουγόργινα, Τσαρουκώστινα, Θουμουγάννινα* κ.λ.

Ὡστόσο ὑπάρχουν καὶ ἐδῶ ὀρισμένες ἐξαιρέσεις γυναικῶν ποῦ κρατοῦν εἴτε τὸ βαπτιστικό τους ὄνομα, ὅπως *Λινίτσου, Γλυκιά* κ.λ., εἴτε τὸ σύνθετο πατρωνυμικὸ ἢ ἀνδρωνυμικὸ μὲ β' συνθετικὸ τὸ βαπτιστικό τους, ὅπως *Κουκουλατουμάρι, Γουτζιλογιάδου, βουδαϊδουγάννου, Δουβουγάδου* κ.λ.

Οἱ λόγοι ποῦ ἐπέβαλαν κι ἐδῶ τὶς ἐξαιρέσεις εἶναι περίπου ἴδιοι μὲ τοὺς λόγους ποῦ καθιέρωσαν στὰ ἀγῶρια τὸ βαπτιστικὸ ἢ οἰκογενειακὸ ὄνομα τῆς μητέρας τους γιὰ οἰκογενειακὸ τους ὄνομα. Γενικά, θὰ μπορούσαμε νὰ συνοψίσουμε τὶς ἐξαιρέσεις αὐτὲς στὶς ἐξῆς κατηγορίες:

α) Γυναῖκες ποῦ ἔμειναν ἀνύπαντρες καὶ ποῦ, ὅταν ἄρχισαν νὰ λειτουργοῦν σὰν ἄτομα αὐτοδύναμα καὶ ἀνεξάρτητα, οἱ συγχωριανοὶ τους θεωροῦσαν φυσικὸ νὰ τὶς ἀποκαλοῦν μὲ τὸ βαπτιστικὸ τους ὄνομα ἢ μὲ τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ τους ποῦ ἔχει στὸ β' συνθετικὸ τὸ βαπτιστικὸ τους ὄνομα. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ ἐγινε μετὰ ἀπὸ κάποιο σταθμὸ στὴ ζωὴ τους ἢ μετὰ ἀπὸ κάποιο γεγονός ποῦ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ὀριμότητα καὶ χειραφέτησή τους, ὅπως ὁ θάνατος τῶν γονιῶν τους, ἡ ἀσκηση κάποιου ἐπαγγέλματος, κάποιο ταξίδι ποῦ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη θεωροῦνταν σπουδαῖο γεγονός κ.λ.

β) Γυναῖκες ποῦ χήρεψαν πολὺ νέες ἢ ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο τους, πρὶν προλάβουν νὰ γίνουν γνωστὲς στὴν κοινωρία τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ ἀνδρωνυμικὸ τους. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπὸ πολὺ νέες ἐκπροσωποῦσαν τὸ σπίτι καὶ τὴν οἰκογένειά τους σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς δραστηριότητες καὶ ἀναπλήρωναν ἔτσι τὴν ἀπουσία τοῦ ἄντρα τους, κράτησαν τὸ βαπτιστικὸ τους ὄνομα σὰν ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ ποῦ τὶς ἔκαμνε νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὶς ἄλλες γυναῖκες¹.

γ) Γυναῖκες μὲ πολὺ δυναμικὸ ἢ δύστροπο χαρακτῆρα ποῦ ὑποσκέλιζαν τὸν ἄντρα τους καὶ ἐξουδετέρωσαν τὴν προσωπικότητά του.

δ) Γυναῖκες ποῦ παντρεύτηκαν μὲ ξένους καὶ δὲν μῆκαν κι αὐτὲς στὸν κανόνα τῆς σύνθεσης, ὥστε ν' ἀποκτήσουν σύνθετο ἀνδρωνυμικὸ, ἀφοῦ καὶ οἱ ἄντρες τους ποῦ ἦταν ξένοι, ὅπως εἶδαμε, δὲν ἀπέκτησαν ἐπίσης σύνθετο οἰκογενειακὸ.

ε) Γυναῖκες ποῦ οἱ ἄντρες τους μετὰ τὸ γάμο μῆκαν σῶγαμπροι στὸ πατρικὸ τους σπίτι καὶ οἱ χωρικοί, ὅπως σὲ παρόμοιες περιπτώσεις, τοὺς

1. Βλ. Κακριδῆ, ὁ.π., σ. 348.

άντιμετώπιζαν με κάποια περιφρόνηση, εφόσον την εξουσία και τη δύναμη στο σπίτι εξακολουθούσε να την έχει ο πεθερός, ενώ ο γαμπρός έμπαινε κάπως στο περιθώριο. Για τον ίδιο λόγο σ' όρισμένα μέρη δημιουργήθηκαν και σύνθετα άκόμα με α' συνθετικό τὸ ὄνομα τοῦ πεθεροῦ και β' τὴ λέξη γαμπρός, ὅπως *Βογκιζόγαμπρος, Διονυσόγαμπρος, Λιοκόγαμπρος* κ.λ.¹

Σ' ὄλες τὶς παραπάνω περιπτώσεις ἢ διατήρηση τοῦ βαφτιστικοῦ τους ἦταν μιὰ ἔκφραση ἰδιαιτερότητας και ἀνεξαρτησίας ἀπέναντι στὴν ἰσοπεδωτική τάση τῶν ἀνδρωνυμικῶν ποῦ ἀφαιροῦσε ἀπὸ τὶς γυναῖκες κάθε ἰδιαιτερο χαρακτηριστικό και τὶς ἐξομοίωνε ὄλες στὸν ἴδιο βαθμό. Παρόμοια ἀντίδραση στὴν παντοδυναμία αὐτὴ τῶν ἀνδρωνυμικῶν ἀποτελεῖ και ἡ δημιουργία σ' ὀρισμένες περιπτώσεις γυναικωνυμικῶν, ὅπως *Ἐλενίος, Μαρθῆς, Φροσυνίος, Ὀλόγυιαννης, Μαρθοπέτρος* κ.λ., ποῦ δὲν ἔχουν βέβαια τὴν ἔκταση τῶν μητρωνυμικῶν².

5) Ἐξετάζοντας τὰ σύνθετα οἰκογενειακά ὀνόματα παρατηροῦμε ἐπίσης και τὰ ἑξῆς:

α) Τὰ περισσότερα εἶναι αὐτὰ ποῦ ἔχουν στοῦ α' συνθετικό βαφτιστικό ὄνομα ποῦ ἀργότερα ἐξελίχθηκε σὲ οἰκογενειακό³. Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται σ' ὄλο τὸν ἑλληνικό χῶρο, ἀφοῦ τὸ πιὸ φυσικό και εὔκολο γιὰ ἕναν ἄνθρωπο εἶναι νὰ ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του. Ἐτσι ὁ Θανάσης τοῦ Δήμου, ὁ Γιάννης τοῦ Θῶμου, ὁ Θανάσης τοῦ Πέτρου κ.λ. ἔγιναν με τὴ σύνθεση *Δημουθανίας, Θουμουγάνης, Πιτρουθανίας* κ.λ. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἔγιναν τὰ: *Κουσανδουγάνης, Στιμανουγῶρης, Χρυσουνάτσους, Ζαχουλάτσους, Φουτουγῶρης, Τρανδαφ'λλουγोधῆς, Σιδιρονάτσους* κ.λ.

β) Δεύτερα σὲ ἀριθμὸ εἶναι τὰ οἰκογενειακά ποῦ ἔχουν στοῦ α' συνθετικό παρατσούκλι, ἀφοῦ και τὰ παρατσούκλια μποροῦν με μεγάλη εὐκολία νὰ χαρακτηρίσουν ἕναν ἄνθρωπο. Ἐτσι ἔχουμε μιὰ σειρά ἀπὸ αὐτὰ, ὅπως *Τσιγῆρας* > *Τσιγαρονκώστας, Καρφῆς* > *Καρφουγάνης, Πάτσιος* > *Πατθονθόδουρους, Πίπας* > *Πιπουθανίας, Μερτζιάνης* > *Μιρτζιανουβασίλης, Καρκάλης* > *Καρκαλονγάνης, Σκράπας* > *Σκραπουβασίλης* κ.λ.

γ) Τὰ ἐπαγγελματικά στοῦ α' συνθετικό τῶν οἰκογενειακῶν εἶναι πολὺ

1. Βλ. «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 9 (Ἀθῆναι 1963) 123, ὅπου ὁ συλλογέας Παν. Πεφάνης ἀπὸ τὰ Λαγκάδια Γορτυνίας δίνει τέτοια σύνθετα στὴ συλλογὴ του με τίτλο «Συλλογὴ τῶν τοπωνυμίων τῶν Λαγκαδιῶν». Βλ. και Σ τ α μ ν ο π ο ὄ λ ο υ, ὅ.π., σ. 304.

2. Βλ. Κ α κ ρ ι δ ῆ, ὅ.π., σ. 347-348, και ἐπίσης στοῦ «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» 9 (Ἀθῆναι 1963) 78, ὅπου ὁ συλλογέας Θ. Τρουπῆς στὴ συλλογὴ του «Δημιῶδες γλωσσικὸν ὕλικὸν ἐπαρχίας Γορτυνίας» παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως τὰ Μαρθοπέτρος, Ὀλόγυιαννης κ.λ.

3. Βλ. Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ἰ δ ῆ, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 11-17 και 195-196. Ἐπίσης τοῦ ἴδίου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 204α.

περιορισμένα, ἐφόσον πρόκειται γιὰ ἀγροτικό πληθυσμὸ ὅπου τὸ ἐπάγγελμα ἦταν πολὺ σπάνιο.

δ) Πατριδωνυμικὸ ἔχουμε μόνον ἓνα, τὸ Καριώτης> *Καργουτουγάνης*, ἀφοῦ, ὅπως εἶδαμε, οἱ ἄνθρωποι μὲ ξενικὴ καταγωγή δὲν ἔμπαιναν στὸν κανόνα τῆς σύνθεσης.

ε) Στὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ τὸ β' συνθετικό, ποῦ εἶναι πάντα τὸ βαφτιστικό, παρουσιάζει κι ἐδῶ, ὅπως καὶ σ' ὄλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, μεγάλη ποικιλία καὶ πολλὰ παραλλαγὰς ποῦ ὀφείλονται σὲ πολλοὺς λόγους, ὅπως σὲ συγκοπές, ἀφαιρέσεις ἀρχικῶν συλλαβῶν, ὑποκορισμὸ, ἀρθρωτικὲς δυσκολίες μικρῶν παιδιῶν κ.λ. Ἔτσι ἔχουμε: Δημήτρης-*Αἰμητράκης*, *Μητσοῦς*, *Μητροῦς*, *Μίκας* κ.λ., Νικόλας-*Νικουλάκης*, *Ν'κόλας*, *Νίκους*, *Κουλός*, *Νικουλής* κ.λ.

ζ) Τέλος, στὴ σύνθεση τῶν οἰκογενειακῶν παρατηροῦμε τὰ ἐξῆς σταθερά χαρακτηριστικά:

α) Ἔχουμε πάντα, ἀνάμεσα στὰ δύο συνθετικά, τὸ συνθετικό φωνῆεν ο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κατάληξί τοῦ α' συνθετικοῦ, ὅπως *Τθανάκας*> *Τθανακουβασίλης*, *Τρανδαφ'λλής*> *Τρανδαφ'λλουγονδής*, *Τζιτζιλής*> *Τζιτζιλουγάνης*, *Θῶμος*> *Θουμουγάνης*, *Βαϊνᾶς*> *Βαϊνουκουλός*, *Σιδέρης*> *Σιδιουονάτσος*, *Καργῶτης*> *Καργουτουβασίλης* κ.λ.

β) Ὁ τονισμὸς τοῦ β' συνθετικοῦ, τοῦ βαφτιστικοῦ δηλ., καὶ μετὰ τὴ σύνθεση διατηρεῖται πάντα ἀμετάβλητος, ὅπως *Δημοδημητράκης*, *Τσαρουκώστας*, *Τθανακουβασίλης* κ.λ.

γ) Ἡ κατάληξι τοῦ β' συνθετικοῦ καὶ μετὰ τὴ σύνθεση διατηρεῖται ἐπίσης ἀμετάβλητη, ὅπως *Γιάννης*> *Βιλονγάνης*, *Νικουλής*> *Παπαδονικουλής*, *Στέφος*> *Θουμουστέφος* κ.λ.

β) Εἰδικὲς παρατηρήσεις

Τὰ ὀνόματα ἐδῶ, βαφτιστικά καὶ οἰκογενειακὰ, ἀκολουθοῦν τοὺς φωνητικὸς νόμους τῶν βόρειων ἰδιωμάτων, ὅπως καὶ τὰ προσηγορικά, μὲ τὰ γνωστὰ σ' αὐτὰ κύρια καὶ δευτερεύοντα χαρακτηριστικά. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ γνωρίσματα σὲ γενικὲς γραμμὲς εἶναι τὰ ἐξῆς:

1) Ἡ τροπὴ τῶν ἄτονων ο(ω) καὶ ε(αι) σὲ ου καὶ ἰ ἀντίστοιχα, ὅπως: *Τσιανακοβασίλης*> *Τθανακουβασίλης*, *Νάτσιος*> *Νάτσος*, *Στέφος*> *Στέφος*, *Νεστορής*> *Νιστορής*, *Στεφανής*> *Στιφανής*, *Μπέζας*> *βιζουμητροῦς* κ.λ.

2) Ἡ ἀποβολὴ τῶν ἄτονων ου καὶ ἰ στὴ μέση καὶ στὸ τέλος τῆς λέξης, ὅπως: *Δημητράκης*> *Αἰμητράκης*, τοῦ *Δημητράκη*> *Αἰμητράκη*, τοῦ *Βασίλη*> *Βασίλ'*, *Γραμματικομητσοῦς*> *Γραμματ'κουμητσοῦς*, *Καροζογιάννης*> *Καροζουγάνης*> *Καρ'ζουγάνης*, *Τρανδαφουλλονδής*> *Τρανδαφ'λλουγονδής*, *Τολκομητσοῦς*> *Τουλικουμητσοῦς*> *Τουλ'κουμητσοῦς* κ.λ.

3) Ἡ οὐράνωσις ὄλων τῶν συμφώνων στὸ τέλος τῆς λέξεως μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *i*, ὅπως τ' *Δημητράῳ*, τ' *Τθανακουβασίλ'*, τ' *Σιδέῳ*, τ' *Πιτροθανάδ'*, τ' *Στιφανονγῶρ'* > *Στιφανονγῶρ'*, τ' *Θουμονγῶν'*, τ' *Καρῶτ'* κ.λ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι καθολικὸ στὸ ἰδίωμα τῶν χωριῶν αὐτῶν, παρατηρεῖται δηλ. καὶ στὰ προσηγορικὰ ὀνόματα καὶ στὰ ρήματα, ὅπως: τοῦ *κριαῶ*, τοῦ *κουλουκίῳ*, ἡ *νῶφ'*, τοῦ *ροβ'*, τοῦ *ροῦδ'*, τοῦ *ἀμβέλ'*, τοῦ *κουρίτῶ*, τοῦ *ἀδέτ'*, *δίπ'*, νὰ *βάλ'*, *βράξ'*, νὰ *πάῳ*, νὰ *κόψ'*, νὰ *δόσ'*, *σκάβ'*, *δγαλέγ'*, *πέφτ'*, *βάφ'*, *πρέπ'*, *πλέκ'*, *ἔχ'*, κ.λ.

4) Ἡ ἀνάπτυξις, μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου *i*, ἐνὸς *t* στὰ συμπλέγματα *λσ* καὶ *νσ*, ὅπως *Βασίλης* > *Βασίλ'ς* > *Βασίλτς*, *Καρκάλτς*, Ἀντώνης > Ἀντόν'ς >, Ἀντόντς, *Γᾶντς* κ.λ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ, γνωστὸ σὲ πολλὰ βόρεια ἰδιώματα, εἶναι ἐπίσης καθολικὸ στὰ χωριά αὐτά, παρατηρεῖται δηλ. καὶ στὰ προσηγορικὰ ὀνόματα καὶ στὰ ρήματα, ὅπως *ἀλσιδα* > *ἀλσίδα* > *ἀλτσιδα*, *γλυκάνισος* > *γλυκάν'σους* > *γλυκάντσους*, νὰ *βάλεις* > *βάλτς*, *κάνεις* > *κάντς* κ.λ.¹.

5) Ἡ τροπὴ τῶν καταλήξεων *-ίσης*, *-άσης*, *-έσης* καὶ *-όσης* σὲ *-ίς*, *-αίς* *-είς* καὶ *-οίς* ἀντίστοιχα, ὅπως *Χαρίσης* > *Χαρίς*, *Θανάσης* > *Θανάς*, *Κοροβέσης* > *Κοροβέης*, *Θεοδόσης* > *Θιουδῶς* κ.λ. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ, γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς τῶν βόρειων ἰδιωμάτων, ἔχει καὶ στὰ χωριά ποὺ ἐξετάζουμε καθολικὸ χαρακτῆρα, παρατηρεῖται δηλ., ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὀνόματα, στὰ ρήματα καὶ ἀκόμα καὶ στὰ ἀριθμητικὰ ποὺ ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις, ὅπως νὰ *μάσεις* > *μάίς*, νὰ *χύσεις* > *χύίς*, νὰ *πέσεις* > *πέίς*, *σηκώσεις* > *σηκῶίς*, *ὄχτακῶσις* > *ὄχτακῶίς* > *ὄχτακῶίς* κ.λ.².

6) Ἀποβολὴ τοῦ *γ* ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα στὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα *Βαγενᾶς* > *Βαῖνᾶς* καὶ ἴσως καὶ στὰ οἰκογενειακὰ *Λάιος* καὶ *Κράιος*, ἂν βέβαια ἡ ἀρχικὴ τους προέλευσις εἶναι *Λάγιος*³ καὶ *Κράγιος*⁴. Τὸ φαινόμενο τῆς

1. Βλ. Μπουρνάνα, Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιομάτος Βελβεντοῦ, σ. 17. Ἐπίσης γιὰ τὸ σύμπλεγμα *v's* ντς βλ. Μ. Φιλίη ντα, Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1907, σ. 108.

2. Βλ. Ἀ. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιομάτων τῆς νέας ἐλληνικῆς γλώσσας, Ἀθήνα 1926, σ. 25-26. Βλ. ἐπίσης Μπουρνάνα, ὁ.π., σ. 20-21, Ἄχ. Τζαρτζάνου, Περὶ τῶν ὀρίων τῆς ἀνομοιώσεως ἐν τῇ νῆα ἐλληνικῇ, «Ἀθηνᾶ» ΚΕ' (Ἀθῆναι 1913) 73, Α. Μαλιγκοῦτη-Draehman, Τύποι φωνολογικῶν νόμων καὶ βόρεια ἰδιώματα, «Α' Συμπόσιο Γλωσσολογίας τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου», Θεσσαλονίκη 1976, σ. 38-40, καὶ Β. Νεϋτον, *The generative interpretation of dialect. A study of Modern Greek Phonology*, Cambridge 1972, σ. 87.

3. Γιὰ τὸ *Λάιος* βλ. Τριανταφυλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 55 καὶ 147.

4. Γιὰ τὸ *Κράιος* δὲν ξέρουμε τὴν ἀρχικὴ του προέλευσις, ἀλλὰ πιθανὸν ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ὀνόματος στὸ γραπτὸ λόγο σὲ Κραγιόπουλος νὰ ἀποτελεῖ τὴν ἀρχικὴ του μορφῆ.

ἀποβολής του γ ανάμεσα σε φωνήεντα είναι επίσης γνωστό σ' ὄλο τὸν ἑλληνικό χῶρο¹.

7) Ἀποσιώπηση τοῦ ου στὴν καταχρηστική δίφθογγο *ου* ποῦ παρατηρεῖται στὰ σύνθετα οικογενειακά ποῦ ἔχουν στὸ *α'* συνθετικό τὰ ὀνόματα Λάιος καὶ Κράιος, ἂν βέβαια αὐτὴ ἦταν ἀρχικά ἢ κατάληξη τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Ἔχουμε δηλ. *Λαιουνάτσους* > *Λαϊνάτσους*, *Λαϊνικουλής*, *Κραιουγονδής* > *Κραϊγουδής*, *Κραϊαλέξ'ς* κ.λ. Ἡ ἀποσιώπηση αὐτή, κατὰ τὴν ἀποψη ὀρισμένων ἐρευνητῶν, ὀφείλεται σὲ προχωρητική ἀφομοίωση τοῦ ου ἀπὸ τὸ προηγούμενο *ι* καὶ συναίρεση τῶν δύο *ι*, δηλ. *Λαιουνικουλής* > *Λαινικουλής* > *Λαϊνικουλής*, σύμφωνα μὲ τὶς μέχρι τώρα ἀπόψεις τῶν εἰδικῶν γιὰ τὸ φαινόμενο ποῦ εἶναι ἐπίσης γνωστό καὶ σὲ ἄλλες περιοχές καὶ παρατηρεῖται καὶ σὲ προσηγορικά ὀνόματα, ὅπως *παλιοκκλήσι* > *παλιουκκλήσι* > *παλιουκκλήσι* > *παλιουκκλήσι*, *παλιπάτ'τσον*, *ἀργιγοῦ'νον*, *νιχῶῶ*² κ.λ.

γ) *Γενικότερη ἀποψη τοῦ ἴδιου φαινομένου στὸν ἑλληνικό χῶρο*

Μετὰ τὴν παρουσίαση καὶ ἐξέταση τοῦ φαινομένου τῆς σύνθεσης τῶν οικογενειακῶν ὀνομάτων στὰ δύο χωριά ποῦ ἀναφέραμε, κρίνουμε σκόπιμο νὰ ἐξετάσουμε ἐπίσης τὸ ἴδιο φαινόμενο καὶ γενικότερα στὸν ἑλληνικό χῶρο, γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ ὅσο τὸ δυνατό πιὸ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα του στὴν κοινὴ καὶ στὰ ἰδιώματα. Μὲ τὴν ἐξέταση αὐτὴ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, ποῦ παρατηρεῖται στὰ δύο μακεδονικά χωριά, θὰ ἐνταχθεῖ στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς σύνθεσης τῶν οικογενειακῶν ὀνομάτων ποῦ ἀπλώνονται σ' ὄλο τὸν ἑλληνικό χῶρο καὶ θὰ πάρει τὶς σωστὲς του διαστάσεις σ' αὐτόν. Ἡ ἐξέταση αὐτὴ θὰ δείξει ἀκόμα τὰ διάφορα προβλήματα ποῦ συνδέονται μὲ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης καὶ θὰ βοηθήσει στὰ ἐξῆς σημεῖα:

α) Νὰ ἐντοπίσουμε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴν κοινὴ καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τὶς γεωγραφικὲς περιοχές, δηλ. τὰ ἰδιώματα, στὶς ὁποῖες παρατηρεῖται.

β) Νὰ κατατάξουμε τὰ σύνθετα οικογενειακά σὲ ὁμάδες, ἀνάλογα μὲ τὴ σειρά, τὴ μορφή καὶ τὴ σημασία τῶν συνθετικῶν τους.

γ) Νὰ παρουσιάσουμε τὴν ἔκταση καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐρευνας ποῦ πραγματοποιήσαν μέχρι τώρα διάφοροι ἐρευνητὲς σχετικὰ μὲ τὸ φαινόμενο

1. Βλ. Παπαδόπουλου, ὀ.π., σ. 32, ἐπίσης Μπουντῶνα, ὀ.π., σ. 26-28, Φιλῆντα, ὀ.π., σ. 84, καὶ τοῦ Τδιοῦ, Γλωσσολογία καὶ γλωσσολογία ἑλληνική, Α', Ἀθήνα 1924, σ. 10-14.

2. Βλ. Ν. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδιῶμα Λιβιστοῦ τῆς Λυκίας, Ἀθήνα 1961, σ. 34-36. Ἐπίσης Μπουντῶνα, ὀ.π., σ. 12, Ἀ. Θαβώρη, Ἡ προέλευση τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ι» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά» 16 (Θεσσαλονίκη 1958) 200-202, καὶ Φιλῆντα, Γλωσσολογία καὶ γλωσσολογία, Α', σ. 153-155.

της σύνθεσης των οικογενειακών ονομάτων στην κοινή και τα ιδιώματα.

δ) Νά συσχετίσουμε το φαινόμενο της σύνθεσης που παρατηρείται στα δικά μας χωριά με τα ανάλογα φαινόμενα της σύνθεσης άλλων γεωγραφικών περιοχών της Ελλάδας και νά επισημάνουμε τις ομοιότητες και διαφορές του απ' αυτά.

ε) Νά κάνουμε μιὰ χρονική αναδρομή στο παρελθόν για νά τοποθετήσουμε τὸ φαινόμενο κατὰ ομάδες στις χρονικές περιόδους που παρατηρείται, και

στ) Νά παρουσιάσουμε τις άπόψεις που έχουν διατυπωθεῖ μέχρι τώρα για τὴν προέλευση τοῦ φαινομένου σχετικά με τις δύο βασικές ομάδες τῶν συνθέτων.

Ἡ πρώτη διαπίστωση ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ φαινομένου εἶναι ὅτι συναντοῦμε σήμερα στὴν κοινή σύνθετα οικογενειακὰ σὲ μεγάλη ἔκταση, ὅπως Μαυρογιώργος, Γεροθανάσης, Μαυρονικόλας, Νικολογιάννης, Πετροθανάσης, Χριστοβασίλης κ.λ. Πολλὰ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ἔγιναν γνωστὰ στὸ πανελλήνιο καὶ πέρασαν στὴν ἱστορία, ἐπειδὴ οἱ κάτοχοί τους, ἄνθρωποι μὲ ἀναγνωρισμένη ἀξία καὶ προσωπικότητα, ἔπαιξαν σημαντικό ρόλο στὸν ἐπιστημονικό, κοινωνικό, πολιτικό κ.λ. τομέα. Εἶναι σ' ὅλους γνωστὰ τὰ οικογενειακὰ ὀνόματα τοῦ Βλαχογιάννη, Μακρυγιάννη, Δεληγιώργη, Καρβαγγέλη, Χριστομάνου, Μαυρομιχάλη κ.λ.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν πρώτη ἐξέταση, τὰ σύνθετα οικογενειακὰ διακρίνονται γενικὰ σὲ δύο μεγάλες ομάδες: 1) Στὰ οικογενειακὰ που ἔχουν στὸ α' συνθετικό τὸ πατρωνυμικό καὶ στὸ β' τὸ βαφτιστικό τους, ὅπως Καλφαγιάννης, Καραλάζος, Κοντογιάννης, Πολιτομιχάλης, Γερογιάννης, Μπαρμπαλιάς, Γιαννακογιώργος κ.λ., καὶ 2) στὰ οικογενειακὰ με τὴν ἀντίθετη σύνθεση, που προτάσσουν δηλ. τὸ βαφτιστικό καὶ ἔχουν τὸ πατρωνυμικό τους στὸ β' συνθετικό, ὅπως Σπυρομίλιος, Γιαννηκώστας, Παλιγγίνης, Μητσοκουμπούρας, Μιχελιουδόπαπας κ.λ.

Στὴν πρώτη ομάδα τὸ α' συνθετικό μπορεῖ νά εἶναι βαφτιστικό ὄνομα, ἐπίθετο, παρατσούκλι, πρόθημα, οὐσιαστικό που νά δηλώνει καταγωγή, ἐπάγγελμα κ.λ.¹ Στὴ δεύτερη ομάδα τὸ β' συνθετικό, τὸ πατρωνυμικό δηλ., μπορεῖ κυρίως νά εἶναι ὄνομα βαφτιστικό, ἐπαγγελματικό, παρατσούκλι καὶ οὐσιαστικό που νά σημαίνει βαθμὸ συγγενείας καὶ ἀξίωμα².

Στις δύο αὐτὲς βασικὲς κατηγορίες συνθέτων μπορούμε νά προσθέσου-

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οικογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 195.

2. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ὕλικό που εἶχαμε στὴ διάθεσή μας ἀπὸ τὴν κοινή καὶ τὰ ιδιώματα ὅπως Γιαννησάβας, Σηφοδασκαλάκης, Μητσοκουμπούρας, Βασιλόγαμπρος, Γεωργαφέντης, Πετρόγονας κ.λ.

με ἀκόμα καὶ μιὰ ἄλλη μικρότερη: τὰ οἰκογενειακὰ ποὺ προήλθαν ἀπὸ παράθεση δυὸ ἢ καὶ τριῶν ἀκόμα βαπτιστικῶν ὀνομάτων, ὅπως Σπυράγγελος, Σιμοσπυράγγελος, Παυλογιάννης κ.λ., φαινόμενο ποὺ συνηθίζεται στὴν Κεφαλλονιά¹ καὶ στὴ Σύρο², ὅπως ξέρομε ἀπὸ τὴν ὥς τώρα γνωστὴ βιβλιογραφία.

Παρόμοια σύνθετα, ὅπως Marcantonio, Colangelo, Pietrocola, Colasanti, Bellantoni κ.λ., ἔχουν καὶ οἱ Ἴταλοι³, καὶ θὰ μπορούσε ἴσως νὰ δεχθεῖ κανεὶς ἰταλικὴ ἐπίδραση στὰ νησιά ὅπου συνηθίζονται τὰ διπλά βαπτιστικά, ἀλλὰ αὐτὸ δὲ φαίνεται πιθανόν, ἐπειδὴ στὰ νησιά αὐτὰ ἡ συνήθεια τῶν διπλῶν καὶ τριπλῶν ἀκόμη βαπτιστικῶν καὶ οἱ διάφοροι συνδυασμοὶ τῶν συνθέτων στὸν προφορικὸ λόγο προέρχεται ἀπὸ μιὰ τάση νὰ συμβιβαστοῦν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀνόματα μὲ τὰ ἀρχαῖκά, ἢ διάθεση νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἐπιθυμίες διάφορων συγγενῶν, φίλων, κουμπάρων κ.λ.⁴

Σήμερα στὴν κοινὴ, σὲ πολλὲς περιπτώσεις σύνθετων οἰκογενειακῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ σύνθεση πατρωνυμικοῦ καὶ βαπτιστικοῦ, ὅπως Ρουσόδημος, Δημογιάννης κ.λ., ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο, ὅπως Κολιαλιέξης, Κωσταλάμπρος κ.λ., ἢ ἀκόμα στὴν περίπτωση ποὺ προέρχονται ἀπὸ παράθεση δυὸ βαπτιστικῶν, ὅπως Κιτσιαντώνης, Δημητρογιάννης κ.λ., εἶναι δύσκολο νὰ καθορίσουμε τὴν προέλευσή τους⁵. Ἀντίθετα, σ' ἄλλα παρόμοια σύνθετα ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι εὐκόλη, ἐπειδὴ τὰ οἰκογενειακὰ ταυτίστηκαν μὲ πρόσωπα ἱστορικὰ ἢ γνωστὰ στὸ στενὸ τους περιβάλλον, γιὰ τὰ ὁποῖα ξέρομε τὴν προέλευση, τὸν τόπο καταγωγῆς, τὴ χρονικὴ περίοδο στὴν ὁποία ἔζησαν κ.λ., ὅπως Σπυρομίλιος, ὁ Σπύρος τοῦ Μίλιου, Δημογιάννης, ὁ Γιάννης τοῦ Δήμου κ.λ. Βέβαια, ἡ σύγχυση αὐτὴ παρατηρεῖται μόνο στὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ καὶ τὰ δυὸ συνθετικά τους εἶναι βαπτιστικά, ἀπ' τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα ἔχει θέση οἰκογενειακοῦ. Στὰ ὑπόλοιπα ἢ διάκριση εἶναι

1. Βλ. Π. Λωρεντζάτου, Κεφαλλήνων βαπτιστικὰ ὀνόματα διπλά, «Λαογραφία» Β' (Ἀθήνα 1910) 298-304, ὅπου ὁ συγγραφεὺς παραθέτει πολλὰ σύνθετα βαπτιστικά, ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔγιναν οἰκογενειακὰ, ὅπως Γιαννησάββας, Πετρογιάννης Μαρκαντώνης κτλ.

2. Βλ. Σ. Κυριακίδη, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν ὀνομάτων «Λαογραφία» Ε' (Ἀθήνα 1915) 346, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὸ ἔθιμο τῶν διπλῶν βαπτιστικῶν ἀπὸ τὴ Σύρο.

3. Βλ. Γ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σειρά Α', Ἀθήνα 1929, σ. 312, ὅπου ὁ συγγραφεὺς παραθέτει σύνθετα οἰκογενειακὰ ἰταλικά, χωρὶς ὅμως νὰ ξέρει ἂν σχηματίστηκαν ὅπως τὰ παρόμοια ἑλληνικά, ἀπὸ παράθεση δηλ. τοῦ πατρωνυμικοῦ καὶ τοῦ βαπτιστικοῦ, κὶ ἂν ἔχουν τὴν ἴδια σημασία ἢ εἶναι ἀπλῶς διπλά βαπτιστικά τοῦ ἴδιου προσώπου, ὅπως Marcantonio κ.λ.

4. Βλ. Κυριακίδη, ὁ.π., σ. 346, καὶ Λωρεντζάτου, ὁ.π., σ. 300-301.

5. Βλ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σ. 311-312.

εϋκολη. "Όπως φαίνεται, τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ομάδας, αὐτὰ δηλ. πού ἔχουν στὸ β' συνθετικό τους βαφτιστικό ὄνομα, εἶναι πολυπληθέστερα, ἐνῶ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ομάδας εἶναι πιὸ περιορισμένα¹.

Πληροφορίες γιὰ σύνθετα οἰκογενειακά, καθὼς καὶ προσπάθειες γιὰ κατάταξη καὶ ἑρμηνεία τους συναντοῦμε σὲ ἄρκετους συγγραφεῖς σποραδικὰ ἢ καὶ πιὸ συστηματικά, χωρὶς βέβαια καὶ νὰ ἐξαντλεῖται τὸ θέμα, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει μιὰ συστηματικὴ καὶ ὀλοκληρωμένη συλλογὴ τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀπ' ὄλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο πού νὰ δίνει τὴ δυνατότητα γιὰ πληρέστερη ἔρευνα². Ἔτσι ἀναγκαστικά οἱ πληροφορίες ἀφοροῦν ὀρισμένες μόνο περιοχές, ὅπως δίνονται ἀπὸ διάφορους συλλογεῖς ἰδιωματικοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου, ἢ ἀντίθετα δίνονται γενικά γιὰ τὴν κοινὴ, χωρὶς νὰ ὀρίζεται ἢ γεωγραφικὴ τους προέλευση καὶ ἢ ἀρχὴ τους.

Οἱ πληροφορίες αὐτὲς καὶ οἱ σχετικὲς ἀναφορές, περισσότερο ἢ λιγότερο συστηματικὲς, βρίσκονται σὲ γραμματικὲς, σὲ συλλογὲς ἰδιωματικοῦ ὕλικου διάφορων συλλογῶν, πού, μαζί με τὸ ἄλλο ὕλικό, παραθέτουν καὶ καταλόγους βαφτιστικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ὀνομάτων, σὲ εἰδικὲς μελέτες δημοσιευμένες σὲ περιοδικὰ, σὲ βιβλιοκρισίες, καὶ ἀκόμα σὲ γενικότερα ἔργα με γλωσσικὸ περιεχόμενο. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα μποροῦνε νὰ τὰ κατατάξουμε γενικά σὲ δύο βασικὲς κατηγορίες: α) σ' ἐκεῖνα πού ἀφοροῦν τὴν κοινὴ, χωρὶς νὰ καθορίζουν τὴ γεωγραφικὴ προέλευση τῶν οἰκογενειακῶν, καὶ β) σ' ἐκεῖνα πού ἀναφέρονται σὲ συγκεκριμένες γεωγραφικὲς περιοχές τοῦ ἑλληνικοῦ χῶρου καὶ πού ἢ παρουσία ἐκεῖ τῶν σύνθετων οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀποτελεῖ φαινόμενο καθολικὸ ἢ ἄρκετὰ συνηθισμένο. Ἡ δευτέρη αὐτὴ κατηγορία τῶν ἔργων, πού εἶναι καὶ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα, ἐπειδὴ ἀφοροῦν τὰ ἑλληνικά ἰδιώματα, δὲν εἶναι δυστυχῶς πλήρης, ἐφόσον δὲν ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ἀκόμα ἢ συλλογὴ καὶ ἢ ἔρευνα τοῦ γλωσσικοῦ ὕλικου τῶν ἰδιωμάτων. Ἔτσι εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ περιοριστοῦμε στὸ ὕλικό πού ἔχει δημοσιευτεῖ μέχρι τώρα καὶ νὰ ἐπισημάνουμε τὶς περιοχές ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων.

Στὴν πρώτη κατηγορία τῶν ἔργων πού ἀναφέραμε πρέπει νὰ ἐντάξουμε μιὰ ἄρκετὰ συστηματικὴ ἀλλὰ σύντομη παράθεση σύνθετων οἰκογενειακῶν

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακά μας ὀνόματα, σ. 105 § 119, καὶ στὸ ἴδιο σ. 184, *148, ὅπου προσθέτει καὶ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ομάδας Μητροπάνος καὶ Μητσομπούνης.

2. Βλ. Ι. Α. Θωμόπουλου, Τὰ νεοελληνικά ἐπώνυμα, «Νέα Ἑστία» ΠΓ' (1968) 611, ὅπου ὁ συγγραφεὺς σὲ μιὰ σύντομη εἰσαγωγὴ ἐπισημαίνει τὸ πρόβλημα τῆς ἑλλείψεως μιᾶς συστηματικῆς καὶ πλήρους συλλογῆς οἰκογενειακῶν ὀνομάτων ἀπ' ὄλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ εὐχεται τὴν Ἰδρυση ἑνὸς αὐτοτελοῦς ὀνοματολογικοῦ Ἀρχείου με σκοπὸ νὰ ἀναλάβει τὴ συστηματικὴ καὶ ἐξαντλητικὴ συλλογὴ τοῦ ὀνοματολογικοῦ μας θησαυροῦ.

ποῦ παρουσιάζει ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης στὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ του, ὅπου τὰ κατατάσσει γενικὰ σὲ δυὸ κατηγορίες: α) στὰ οἰκογενειακὰ ποῦ ἔχουν στὸ α' συνθετικὸ οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο, ὅπως Βλαχογιάννης, Γερογιάννης, Παπαηλιάκης, Μπαρμπαλιάς κ.λ., καὶ β) στὰ οἰκογενειακὰ ποῦ εἶναι σύνθετα ἀπὸ δυὸ βαφτιστικά. Γιὰ τὰ δευτέρω λέει ὅτι γεννήθηκαν μὲ δυὸ τρόπους: 1) ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ πατέρα, ὅπως Σπυρομίλιος, ὁ Σπύρος τοῦ Μίλιου κ.λ., καὶ 2) ἀπὸ διπλὰ βαφτιστικά ποῦ συνηθίζονται σὲ μερικὰ μέρη, ὅπως Σπυράγγελος κ.λ. Προσθέτει ἐπίσης ὁ Τριανταφυλλίδης ὅτι ὑπάρχουν καὶ σύνθετα οἰκογενειακὰ ποῦ τὸ α' συνθετικὸ τους εἶναι ἐπαγγελματικὸ ἢ ἐθνικὸ καὶ τὸ β' βαφτιστικὸ, ὅπως Πολιτομυχάλης κ.λ.¹

Πιὸ δλοκληρωμένο παρουσιάζεται τὸ θέμα στὸ βιβλίο τοῦ ἴδιου συγγραφέα «Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα» ποῦ ἐξέδωσε τὸ Ἴδρυμα Τριανταφυλλίδη μὲ βάση παλιὸ ἀνέκδοτο ὑλικὸ τοῦ γνωστοῦ γλωσσολόγου. Ἐκεῖ, σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει πιὸ ἀναλυτικὰ τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ καὶ παραθέτει ἀρκετὸ ὑλικὸ ἀπὸ σύνθετα κυρίως οἰκογενειακὰ τῆς πρώτης ὁμάδας, αὐτῶν δηλ. ποῦ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικὸ τους, ἐνῶ στὸ α' συνθετικὸ ἔχουν διάφορα ἄλλα γλωσσικά στοιχεία². Ὁ Τριανταφυλλίδης παραθέτει ἐπίσης καὶ σύνθετα οἰκογενειακὰ μὲ α' συνθετικὸ ποῦ δὲ συνηθίζεται στὴν κοινὴ ἀλλὰ στὰ ἰδιώματα, ὅπως Ἀσπρογέρακας, Γυφτομήτρος, Ζαβομήτρος, Κουφογιώργος, Μαραγιάννης, Τσιρονίκος κ.λ.³. Ἐπίσης παραθέτει κι ἄλλο εἶδος σύνθετα ποῦ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ κοινὸ ὄνομα ἀντὶ γιὰ βαφτιστικὸ, ὅπως Καραμαοῦνας, Καραπιπέρης, Μαυροκορδάτος, Στραβοσκιάδης, Χατζηκάλφας κ.λ.⁴, καθὼς καὶ μερικὰ ἄλλα ποῦ παρουσιάζονται στὰ λοϊκότερα οἰκογενειακὰ ὀνόματα καὶ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ λέξεις ποῦ φανερόνουν συγγένεια, ὅπως Κωσταντόγαμπρος, Παπαδόγγονας, Πετρογγονὸς κ.λ.⁵. Τέλος, ἀναφέρει μὲ συντομία καὶ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ὁμάδας ποῦ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ α' συνθετικὸ τους, ὅπως Μητροπάνος, Μητσομπούνης, Ἀναστασογιαννόπουλος, Μιχαλαρόγιαννος κ.λ., καθὼς καὶ ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ Γιάννης στὸ α' συνθετικὸ, ὅπως Γιαννησάβας κ.λ.⁶.

1. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 205 § 463.

2. Βλ. Τριανταφυλλίδης, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 105-108, καὶ στὸ ἴδιο σ. 195, ὅπου κατατάσσει τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ σὲ ἔξι βασικὲς κατηγορίες μὲ βάση τὸ α' συνθετικὸ τους.

3. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 105.

4. Βλ. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 107.

5. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 107. Γιὰ τὴν κατάληξη -όγγονος στὴ Μάνη βλ. Δικ. Βαγιακάκου, Δομῆστικος-Δομῆστικισσα, Δεμέστιχος-Δεμῆστιχόγγονας, «Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου», ἔτος Ε' (1955) 100-101.

6. Βλ. Τριανταφυλλίδης, ὁ.π., σ. 105, καὶ στὸ ἴδιο σ. 195.

Ἄλλος ἐρευνητὴς ποὺ παραθέτει ἀρκετὸ ὕλικό μὲ σύνθετα οἰκογενειακά, κυρίως ἀπὸ τὴν κοινή, εἶναι ὁ Γ. Σταμνόπουλος, ποὺ στὸ βιβλίο του «Βόλτες ὀνοματολογικῆς» ἀφιερώνει εἰδικό κεφάλαιο σ' αὐτὰ καὶ κάνει προσπάθεια νὰ τὰ ταξινομήσει μὲ βάση τὸ α' ἢ τὸ β' συνθετικό τους¹. Βασικά τὰ κατατάσσει κι αὐτὸς σὲ δυὸ ὁμάδες: στὰ πρῶτα ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικό τους στὸ β' συνθετικό, ὅπως Μυλωνογιάννης, Παπαδογιάννης κ.λ., καὶ στὰ δευτέρα ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικό στὸ α' συνθετικό τους, ὅπως Ραζηκότσικας, Χριστοβασίλης, Γιαννικόστας κ.λ. Ὁ Σταμνόπουλος παρατηρεῖ ἀκόμα ὅτι σὲ πολλὲς περιπτώσεις δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ γίνεῖ ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὰ δυὸ εἶδη, ὅπως Δημογιάννης, Βασιλογεώργης, Κιτσαντώνης, Φωτοδῆμος κ.λ., ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν μαρτυρίες γιὰ τὴν ἀρχὴ καὶ ἐρμηνεία τοῦ κάθε ὀνόματος, καὶ γι' αὐτὸ τὰ παρουσιάζει ὅλα μαζὶ χωρὶς διάκριση, ἐκτὸς ἀπὸ ὀρισμένες περιπτώσεις ποὺ εἶναι γνωστὴ ἡ προέλευση τῶν ὀνομάτων. Κάνει ἀκόμα προσπάθεια νὰ διαχωρίσει τὶς δυὸ ὁμάδες τῶν συνθέτων διατυπώνοντας τὴν ἄποψη ὅτι αὐτὴ ἡ διάκριση δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ γίνεῖ στὰ σύνθετα ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν καὶ στὰ δυὸ συνθετικά βαφτιστικά καὶ ἔχουν ἐπιπλέον τὰ ἐξῆς τρία χαρακτηριστικά: α) τὸ α' συνθετικό τους εἶναι ὄνομα πρὶν ἀπὸ τὴ σύνθεση σὲ -ος, β) τὸ β' συνθετικό εἶναι βαφτιστικό μόνο καὶ γ) δὲν ἀνεβάζουν τὸν τόνο μετὰ τὴ σύνθεση. Ἔτσι π.χ. ὁ Δημογιάννης μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ Δήμος τοῦ Γιάννη ἢ ὁ Γιάννης τοῦ Δήμου, ἐνῶ ὁ Φινόγιαννης εἶναι ὀπωσδήποτε ὁ Γιάννης τοῦ Φίνου ἢ Φίνος². Στὴ συνέχεια δίνει ὅρκετὰ σύνθετα οἰκογενειακά μὲ τὰ βαφτιστικά Γιάννης, Γεώργης, Ἄντωνης, Νικόλας κ.λ. στὸ β' συνθετικό καὶ ἄλλα μὲ τὸ Νικόλας στὸ α' συνθετικό. Στὸ τέλος παραθέτει καὶ ἀρκετὰ σύνθετα οἰκογενειακά ποὺ ἔγιναν ἀπὸ παρατσούκλια, ὅπως Γουρλομάτης, Τεσσερομάτης, Στραβοκέφαλος, Μαυρογέλαστος κτλ.³

Τὸ ἔργο τῶν παραπάνω συγγραφέων καὶ περισσότερο τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη ἄποτελεῖ βασικὴ πηγὴ γιὰ τὴ γνώση τῶν συνθέτων οἰκογενειακῶν τῆς κοινῆς, κυρίως γιὰ τὴν παράθεση τοῦ ὕλικου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ γιὰ τὴν προσπάθεια ταξινόμησης καὶ ἐρμηνείας του. Βέβαια τὸ ὕλικό δὲν ἐξαντλεῖται καὶ προπάντων δὲν καθορίζονται οἱ περιοχὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρ-

1. Βλ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σ. 302-318, ὁ ὁποῖος σὲ μιὰ σύντομη εἰσαγωγὴ ποὺ προτάσσει στὰ σύνθετα οἰκογενειακά, τοῦ δευτέρου κεφαλαίου, χαρακτηρίζει ὡς σύνθετα τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, «ὄπου ἢ τὸ α' συνθετικό ὀρίζει τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὴν οἰκογένεια κείνου ποὺ ὀνομάζεται στὸ δεύτερο, δηλ. εἶναι προσδιορισμός τὸ πρῶτο τοῦ δευτέρου, ἢ εἶναι γινόμενα ἀπὸ παραθετικὴ ἔνωση βαφτ. καὶ τοῦ ὀνόματός τοῦ πατέρα ἢ τοῦ οἰκογενειακοῦ».

2. Βλ. Σταμνόπουλου, ὁ.π., σ. 311-312.

3. Σταμνόπουλου, ὁ.π., σ. 318-319.

χονται τὰ ὀνόματα, ὥστε νὰ ἔχουμε μιὰ δλοκληρωμένη εἰκόνα ἀπὸ τὰ ἰδιώματα, ἀπ' ὅπου εἶναι τὸ πιὸ πιθανὸ νὰ μῆκαν τὰ ὀνόματα αὐτὰ καὶ στὴν κοινή¹. Ἀντίθετα, οἱ πληροφορίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγκεκριμένες περιοχὲς μᾶς βοηθοῦν στὴν ἔρευνα τῶν ἰδιωμάτων, ποὺ μέρος τους ἀποτελοῦν καὶ τὰ ὀνόματα, καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν πληρέστερη γνώση τῶν σύνθετων οικογενειακῶν.

Σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τῇ δευτέρῃ κατηγορίᾳ τῶν ἔργων, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἀναφέρονται σὲ σύνθετα ποὺ προέρχονται ἀπὸ συγκεκριμένες περιοχὲς, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀναφέρουμε, μαζὶ μὲ τὴ γεωγραφικὴ προέλευση τοῦ ὀνόματος, καὶ τὴν ὁμάδα τῶν συνθέτων, ὅπου ἡ διάκριση αὐτὴ εἶναι δυνατὴ ἀπὸ πληροφορίες συλλογῶν καὶ ἐρευνητῶν, ἀπὸ τὴ μορφή τῶν συνθέτων κ.λ., ὥστε νὰ ξέρομε καὶ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν κάθε περιοχὴ.

Ἔτσι, γιὰ τὴν πρώτη ὁμάδα τῶν συνθέτων, αὐτῶν δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικὸ τους καὶ ποὺ εἶναι, ὅπως εἶπαμε, τὰ πολυπληθέστερα, ἔχουμε μιὰ μαρτυρία τοῦ Γ. Χατζιδάκη ἀπὸ τὴν Κρήτη ποὺ λέει ὅτι τὸ φαινόμενο συνηθίζεται ἐκεῖ καὶ ἀναφέρει γιὰ παράδειγμα τὰ σύνθετα Περιστερογεώργης καὶ Φοβομιάηλης². Τὴ διαπίστωση αὐτὴ τοῦ Χατζιδάκη ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Σταμόπουλος, ποὺ μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσης ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης παρατηρεῖται στὴν Κρήτη. Τὸ ὕλικό του τὸ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη καὶ παραθέτει ἀπ' αὐτὸ ἀρκετὰ παραδείγματα τῆς πρώτης ὁμάδας, ὅπως Δασκαλογιάννης, Μπουνατογιάννης, Μπουρμπαχοστρατῆς, Σπαντιδοκωνσταντῆς κ.λ., μὲ ἐπέκτασή τοῦ φαινομένου καὶ στὰ οικογενειακὰ τῶν γυναικῶν, ὅπως Λουπασοκατεργιά, Παπαδοσοφοῦλα, Μπουρμπαχοκατσουλή κ.λ.³. Στὸ ἴδιο τραγούδι ὑπάρχουν

1. Ὁ Σταμόπουλος δὲ σημειώνει δυστυχῶς τὸν τόπο τῆς προέλευσης τῶν ὀνομάτων, ἐνῶ εἶχε τὸ ὕλικό στὴ διάθεσή του, ὅπως ἀναφέρει στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του.

2. Βλ. Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, τόμ. Β', Ἀθήναι 1907, σ. 72, ὅπου γράφει. «Ἐν Κρήτῃ τὸ ἐπίθετον συντίθεται μετὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος, οἷον Περιστερογεώργης, Φοβομιάηλης κτλ. καὶ ἐκ τούτων πάλιν γίνονται νέα ἀνδρῶνμικὰ οἷον Περιστερογεώργαινα, Φοβομιάηλαινα κ.τ.τ.».

3. Βλ. Σταμόπουλος, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σ. 310-311. Ἐπίσης βλ. Μπαρμπα-Παντζελιόβ, Τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη, Εἰσαγωγή-Σχόλια Β. Λαοῦρδα, Ἡράκλειο 1947, σσ. 63. Στὴν ἔκδοσή αὐτὴ δὲν ὑπάρχουν ὀρισμένα σύνθετα ποὺ ἀναφέρει ὁ Σταμόπουλος ποὺ φαίνεται ὅτι εἶχε ὑπ' ὄψη του ἄλλες ἐκδόσεις, ἐνῶ ὁ Λαοῦρδας χρησιμοποίησε, ὅπως ἀναφέρει στὸν πρόλογο, τὶς ἐκδόσεις τοῦ Βαρδῖλη (Κρητικαὶ ρίμαι, 1888), τοῦ Φαφουτάκη (Συλλογὴ ἡρωϊκῶν Κρητικῶν ἀσμάτων, 1889) καὶ τοῦ Μπορτολλῆ (Τὸ τραγούδι τοῦ Τσελεπῆ Δασκαλογιάννη, 1939)· ἐπίσης τὶς συνεπτυγμένες μορφῆς τοῦ Legrand (Recueil de chansons populaires grecques, 1874) καὶ τοῦ Jeannarakis (Ἄσματα Κρητικά, 1876).

και σύνθετα της δεύτερης ομάδας, όπως Σηφοδασκαλάκης, Μπενοδασκαλό-
παπας κ.λ., άλλ' αυτά είναι πολύ λίγα¹.

Δυστυχώς δεν έχουμε από την Κρήτη συστηματικές συλλογές οικογε-
νειακών ονομάτων από τις διάφορες περιοχές της και γι' αυτό είμαστε ύπο-
χρωμένοι ν' άρκεστούμε μόνο σ' αυτές τις πληροφορίες, που όπωσδήποτε
δὲ μᾶς δίνουν οὔτε τὴν ἔκταση οὔτε τὴ γεωγραφικὴ προέλευση και τὸ εἶδος
τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν².

Ὁ ἴδιος ὁ Σταμνόπουλος ἀναφέρει στὸ βιβλίο του τὸ σύνθετο Τζαρ-
μποκωσταντάκος ἀπὸ ἕνα τραγούδι τῆς Λάστας τοῦ Μωριᾶ³, καθὼς και τὸ
σύνθετο Γριβόγιαννης⁴ ποὺ ἄκουσε τὸ 1911 ἢ 1912 στὴ Μεθώνη, χωρὶς νὰ
ἀναφέρει ἂν εἶναι συνηθισμένο τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης στὶς περιοχὲς
αὐτὲς. Μιὰ συστηματικὴ συλλογὴ οἰκογενειακῶν ονομάτων ἀπὸ τὶς περιο-
χὲς αὐτὲς θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ ἐντοπίσουμε κι ἐδῶ τὴν ἔκταση και τὸ εἶδος
τῆς σύνθεσης ἀλλᾶ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ μέχρι τώρα γνωστὴ βιβλιογρα-
φία, κάτι ἀνάλογο δὲν ἔχει γίνεи.

Ἐντὶθετα, ἔχουμε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ φαινόμενο στὴν
περιοχὴ τῆς Αἰτωλίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἔκθεση τοῦ γλωσσικοῦ δια-
γωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1923⁵. Ἐκεῖ, ὁ εἰσηγητὴς Α. Παπαδόπουλος ἀναφέρει
τὸ φαινόμενο ποὺ τὸ χαρακτηρίζει περίεργο και παραθέτει μερικὰ παρα-
δείγματα ἀπὸ τὸ ὕλικό τοῦ συλλογέα, ὅπως Βασιουδημητράκης, Παπαδου-
γιαννουγληγόρης, Γυφτουκίτσους κ.λ.⁶. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἐκεῖ τὸ φαινό-

1. Βλ. Σταμνόπουλου, ὁ.π., σ. 310-311.

2. Σὲ διάφορες ἱστορικὲς μελέτες γιὰ τὴν Κρήτη, ὅπου οἱ ἐρευνητὲς παραθέτουν
καὶ καταλόγους με Κρητικὰ ἐπώνυμα, ἄλλοτε συναντοῦμε σποραδικὰ και μερικὰ σύνθετα
ἐπώνυμα ποὺ ὅπωσδήποτε δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ μᾶς δώσουν τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου,
κι ἄλλοτε στοὺς καταλόγους αὐτοὺς δὲ συναντοῦμε οὔτε ἕνα σύνθετο οἰκογενειακό. Τέ-
τοιες ἐργασίαι εἶναι π.χ. τοῦ Γ. Πιλομήδη, Κατάλογος στρατευσίων Χανίων και Ἄπο-
κοράνου (1536), «Κρητικὰ Χρονικὰ» ΚΕ' (Ἡράκλειο 1973) 291-351, Χρ. Τσικριτζή-
Κατσανάκη, Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν τοπωνυμῶν τῆς Κρήτης, «Ἀμάλθεια»,
ΣΤ', τεύχ. 22-23 (Ἰανουάριος-Ἰούνιος 1975) 29-67, Ι. Θωμόπουλου, Τὰ Κρητικὰ
οἰκογενειακὰ ὀνόματα, «Ἀμάλθεια» Δ', τεύχ. 16-17 (Ἡράκλειο 1973) 240 κ.έ., Κ.
Μέρτζιο, Ὀνομαστικὸς κατάλογος τῶν ἐν Σούδα Κρητῶν, 1713, «Κρητικὰ Χρονικὰ»
Γ' (Ἡράκλειο 1956) 20-26, τοῦ Ἰδίου, Δύο κατάλογοι τῶν ἐν Κερκύρα και Ζακύνθῳ
Κρητῶν προσφύγων κατὰ τὰ ἔτη 1682 και 1683, «Κρητικὰ Χρονικὰ» Ε' (1951) 7-31, Β.
Σφύρορα, Κρητικὰ ἐπώνυμα εἰς τὰς Κυκλάδας, «Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνoῦς Κρη-
τολογικοῦ Συνεδρίου» Δ' (Ἀθῆναι 1969) 457-466, και ἄλλες.

3. Βλ. Σταμνόπουλου, ὁ.π., σ. 311.

4. Σταμνόπουλου, ὁ.π., σ. 9.

5. Βλ. Α. Α. Παπαδοπούλου, Ἐκθεσις διαγωνισμοῦ Γλωσσικῆς Ἐταιρείας
τοῦ 1923 και 1925, «Ἀθῆνᾶ» ΛΖ' (Ἀθῆναι 1926) 224. Βλ. ἐπίσης τοῦ Ἰδίου, Γραμμα-
τικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 110.

6. Βλ. Παπαδοπούλου, Ἐκθεσις διαγωνισμοῦ τοῦ 1923 και 1925, σ. 224, και

μενο γενικά τῆς σύνθεσης τῶν ὀνομάτων ἔχει μεγάλη ἔκταση, ἐπειδὴ ἐπεκτείνεται καὶ στὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν ποὺ ἔχουν τὸ πατρωνυμικὸ ἢ τὸ ἀνθρωπωνυμικὸ στὸ ἀ' συνθετικὸ καὶ τὸ βαπτιστικὸ τους στὸ β', ὅπως Χασκουιφτυχία, Κουστουθανάσινα κ.λ., καὶ ἐπίσης σὲ σύνθετα ὀνόματα ποὺ ἔχουν στὸ β' συνθετικὸ τὶς λέξεις παιδί, νύφη ἢ κορίτσι, ὅπως Λαβ'δόπιδου, Θυμιόνουφ', Παΐδουκόρ'τσου κ.λ.¹ Ἔχουμε δηλ. κὶ ἐδῶ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς φαινόμενο ποὺ συναντοῦμε στὴ Ρητίνη καὶ τὸ Ἐλατοχώρι, μὲ ἔκταση ὅμως μεγαλύτερη ποὺ εἶναι ἰκανὴ νὰ προσδιορίζει κὶ ἄλλους βαθμοὺς συγγένειας, ὅπως τὴ νύφη, τὸ κορίτσι καὶ τὸ παιδί. Βέβαια, παρόλο ποὺ οἱ πληροφορίες ποὺ δίνει ἐδῶ ὁ συλλογέας εἶναι πιὸ συγκεκριμένες, ἐντούτοις ὑπάρχει πάλι μιὰ ἀσάφεια σχετικὰ μὲ τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸ τῶν τόπων ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο. Εἶναι δύσκολο δηλ. νὰ ξέρουμε ἂν τὸ φαινόμενο ἐκτείνεται σ' ὅλη τὴν Αἰτωλία ἢ σ' ὀρισμένα μόνο χωριά τῆς περιοχῆς.

Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ στὴ Βερεστιά Τριφυλλίας, ὅπως φαίνεται πάλι ἀπὸ συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ποὺ ὑποβλήθηκε στὴ Γλωσσικὴ Ἑταιρεία Ἀθηνῶν. Ὁ συλλογέας ἀναφέρει ἐπίσης τὸ φαινόμενο καὶ παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως Πλαστηρόκωστας, Καλκαντόγιαννης, Κατσακογιάννης, Πατρινογιάννης, Στασινογιάννης, Καποβγενύσης καὶ Ἀγγελοτάσος².

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι μιὰ πληροφορία ποὺ μνημονεὺει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα γενικά, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μιὰ παραπομπὴ τοῦ Ἰ. Βλαχογιάννη στὴν ἔκδοση τῶν Ἀρχεῖων Μακρυγιάννη³. Ἐκεῖ ὁ ἐκδότης λέει ὅτι ἡ σύνθεση αὐτὴ εἶναι συνηθισμένη στὴ Στερεὰ καὶ παραθέτει τὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ Τρακοκομνᾶς ἀντὶ Κομνᾶς Τράκας, Καλτσοδημῶς ἀντὶ Δήμος Καλτσᾶς, Μακρυγιάννης κ.λ. Ὁ Βλαχογιάννης προσθέτει ἀκόμα ὅτι, ὅταν τὸ ἐπώνυμο εἶναι σύνθετο, τότε ἐκπίπτει τὸ β' συνθετικὸ του γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ νέα σύνθεση, ὅπως Κατσιοκστάθης,

τοῦ Ἰδίου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 110, ὅπου ὁ εἰσηγητὴς Α. Παπαδόπουλος διευκρινίζει τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης στὸ κάθε σύνθετο οἰκογενειακὸ, ὅπως Βασουδημ'τράκ'ς, ὁ Δημητράκης τοῦ Βάσιου, Γυφτοुकίτσους, ὁ Κίττος τοῦ Γύφτου, Χασκουιφτυχία, ἡ Εὐτυχία τοῦ Χάσκου κ.λ.

1. Βλ. Παπαδοπούλου, Ἐκθεσις διαγωνισμοῦ τοῦ 1923 καὶ 1925, σ. 224, καὶ τοῦ Ἰδίου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων, σ. 110.

2. Βλ. Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1961, «Λεξικογραφικὸν Δελτίον» τ. 9 (Ἀθῆναι 1963) 144-145, ὅπου ἐπίσης ὁ εἰσηγητὴς Στ. Μάνεσης διευκρινίζει καὶ ἐδῶ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης τῶν οἰκογενειακῶν, ὅπως Καλκαντόγιαννης, Γιάννης Καλκαντῆς = δεῖλός, Κατσακογιάννης, Γιάννης Κατσάκος, Ἀγγελοτάσος, ὁ Τάσος τοῦ Ἀγγελοῦ κ.λ.

3. Ἰ. Βλαχογιάννη, Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Ἰωάννου Μακρυγιάννη, τ. Β', Ἀθῆναι 1907, σ. 65, σημ. 3.

ὁ Στάθης τοῦ Κατσικογιάννη, ἀντί γιὰ τὸ σωστὸ Κατσικογιαννοστάθης¹. Βέβαια κι ἐδῶ δὲν ἔχουμε μιὰ καθαρὴ εἰκόνα τῆς πραγματικῆς γεωγραφικῆς ἔκτασης καὶ τῆς μορφῆς τῶν συνθέτων, ἐπειδὴ λείπουν οἱ συστηματικὲς συλλογὲς οἰκογενειακῶν ὀνομάτων τῆς περιοχῆς, ὅπως συμβαίνει περίπου καὶ μὲ τὶς ἄλλες περιοχὲς ὅπου παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο².

Ἄλλη περιοχὴ στὴν ὁποία παρατηρεῖται ἓνα παραπλήσιο φαινόμενο σύνθεσης εἶναι τὰ Λαγκάδια Γορτυνίας, σύμφωνα μὲ πληροφορία συλλογῆς τῆς περιοχῆς³. Ἐκεῖ ἔχουμε σύνθετα ποὺ ἔχουν στὸ ἀ' συνθετικὸ τὸ πατρωνυμικὸ καὶ στὸ β' τὴ λέξη γαμπρός, ὅπως Διονυσόγαμπρος, Φωτόγαμπρος κ.λ., γιὰ νὰ δεῖξουν Ἰσως τὶς περιπτώσεις τῶν ἀνδρῶν ποὺ μπήκαν σὴν γαμπροὶ στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ τους⁴.

Μιὰ ἄλλη πληροφορία ἀπὸ τὰ χωριὰ τῶν Τζουμέρκων τῆς Ἡπείρου γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου ἐκεῖ δὲν εἶναι σίγουρη, ἐπειδὴ ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὸ φαινόμενο γενικὰ καὶ παραθέτει λίγα σύνθετα οἰκογενειακὰ ποὺ ἔχουν καὶ στὰ δύο συνθετικὰ τους βαφτιστικὰ ὀνόματα, χωρὶς ὅμως νὰ καθορίζει ποῖο ἀπὸ τὰ δύο ἔχει θέση βαφτιστικοῦ καὶ ποῖο πατρωνυμικοῦ. Ἔτσι π.χ. στὸ σύνθετο Χριστογιώργος δὲν ξέρομε ἀν εἶναι ὁ Χρῖστος τοῦ Γιώργου ἢ ὁ Γιώργος τοῦ Χρῖστου⁵. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ δεχόμαστε μὲ ἐπιφύλαξη τὴν πληροφορία καὶ νὰ μὴ μπορούμε νὰ καταλήξουμε σὲ συμπεράσματα γιὰ τὸ εἶδος τῆς σύνθεσης στὴν περιοχὴ αὐτῆ.

Αὐτὲς εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὶς περιοχὲς ποῦ, σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι τώρα δεδομένα, ἀποτελοῦν τὶς γλωσσικὲς νησίδες γιὰ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ομάδας, γι' αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ β' συνθετικὸ, καὶ νομίζουμε πὼς ἦταν χρήσιμη ἢ παράθεσή τους γιὰ νὰ μπορούμε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο νὰ ἔχουμε μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τῶν γεωγραφικῶν περιοχῶν στὶς ὁποῖες παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο, μαζί μὲ τὸ εἶδος τῶν συνθέτων. Ἀπὸ τὴν παράθεση αὐτῆ βλέπουμε ὅτι τὸ φαινόμενο τῶν συνθέτων τῆς πρώτης ομάδας εἶναι ἀρκετὰ ἐκτεταμένο καὶ καλύπτει ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ἀπὸ τὴν Κρήτη μέχρι τὴν Μακεδονία (καὶ πιθανὸν καὶ τὴν Ἡπει-

1. Βλ. Β λ α χ ο γ ι ά ν ν η, ὁ.π., σ. 65, σημ. 3.

2. Μερικὰ σύνθετα οἰκογενειακὰ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι συναντοῦμε στὴ μελέτη τοῦ Κ. Σ. Κ ὄ ν σ τ α, Ἱστορικὰ Ἐγγραφα Μεσολογγιτῶν τῆς «Ἐξόδου» 1826-1833, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν» 1 (1968) 101-208, ἀλλὰ δὲ μπορούμε ἀπ' αὐτὰ νὰ καταλήξουμε σὲ συμπεράσματα γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου στὸ Μεσολόγγι.

3. Βλ. Ἐκθεσις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1960, «Λεξικογραφικῶν Δελτίων» 9 (Ἀθῆναι 1963) 123-124.

4. Ὁ.π., σ. 123-124.

5. Βλ. Ἄ λ . Λ α ζ ά ν η, Λαογραφικὰ Κατσανοχωρίων Ἡπείρου. Ἐπώνυμα καὶ παρωνύμια ἢ παρατσούκλια ἢ παραγκώμια Κατσανοχωρίων, «Ἡπειρωτικὴ Ἔστιά», τεύχος Σεπτεμβρίου-Ὀκτωβρίου 1981, σ. 819.

ρο), κι ἴσως ἀκόμα κι ἄλλες περιοχὲς ποὺ δὲν μᾶς εἶναι γνωστές, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἐρευνηθεῖ.

Γιὰ τὰ σύνθετα τῆς δευτέρας ὁμάδας, γι' αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν τὸ βαφτιστικὸ στὸ α' συνθετικὸ τους, οἱ πληροφορίες μας εἶναι, σχετικὰ μὲ τὶς διαφορὲς περιοχὲς, δυστυχῶς πολὺ λίγες. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ὀφείλεται βέβαια καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι συγκριτικὰ μὲ τὰ προηγούμενα πιὸ λίγα, ἀλλὰ ἴσως καὶ στὸ ὅτι δὲν ἔχουν ἐρευνηθεῖ ἀκόμα ἀρκετὰ τὰ ἰδιώματα, ὥστε νὰ ξέρουμε τὴν πραγματικὴ ἔκταση τοῦ φαινομένου. Ἔτσι, μὲ βάση τὶς λιγοστὲς μας πληροφορίες, παραθέτουμε πάλι τὶς περιοχὲς στὶς ὁποῖες ἐπισημαίνεται, λιγότερο ἢ περισσότερο, τὸ φαινόμενο τῶν σύνθετων τῆς ὁμάδας αὐτῆς.

Μιά μικρὴ καὶ ἀκαθόριστη ἔνδειξη ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἀπόδειξη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου ἔχουμε στὸ βιβλίον τοῦ Σταμνόπουλου. Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι τὸ 1907 ἄκουσε στὰ Λεβέτσοβα Λακωνίας τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ Μητσοκουμπούρας, ἀλλὰ δὲ διευκρινίζει ἂν τὸ φαινόμενο εἶχε ἐκεῖ κάποια ἔκταση μεγάλη ἢ μικρὴ καὶ ἐπομένως δὲ μπορούμε νὰ στηριχτοῦμε στὴν πληροφορία αὐτὴ γιὰ νὰ βγάλουμε συμπεράσματα γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὴν περιοχὴ¹.

Ὁ ἴδιος ὁ Σταμνόπουλος, ἐτυμολογώντας τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα τῆς κοινῆς Χαλκοκονδύλης², Χρυσοσπάθης³, Βενιζέλου⁴ κ.λ., πιστεύει ὅτι εἶναι σύνθετα τῆς δευτέρας ὁμάδας, δηλ. Μιχάλης (Χάλκος) Κονδύλης, Χρῦσος Σπάθης, Μπενῆς Ζέλης κ.λ., ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει τὴν ἀρχικὴ γεωγραφικὴ τους προέλευση. Γιὰ τὰ σύνθετα ὅμως Ραζηκώτικας, Χριστοβασίλης, Κωσταλούντρας, Παλιγγίνης κ.λ., ποὺ τὰ ἐντάσσει κι αὐτὰ στὴ δευτέρη ὁμάδα, ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι πρέπει νὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ Σουλίου, ἐπειδὴ τὰ παραθέτει μαζί μὲ τὸ ὄνομα Μάρκο Μπότσαρης ποὺ ἀποτελεῖ ἐνδιάμεσο σταθμὸ ἀνάμεσα στὴν παράθεση καὶ στὴ σύνθεσή⁵.

Ὁ Σταμνόπουλος ἐπίσης ἀναφέρει, ὅπως εἶδαμε πιὸ πάνω, μερικὰ παρόμοια σύνθετα ἀπὸ τὴν Κρήτη ποὺ βρίσκονται στὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη, ὅπως Μπενοδασκαλόπαπας, Σηφοδασκαλάκης κ.λ., χωρὶς ὅμως νὰ δίνει περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν ἔκταση τοῦ φαινομένου καὶ γιὰ συγκεκριμένη περιοχὴ τῆς Κρήτης⁶.

1. Βλ. Σταμνόπουλου, Βόλτες ὀνοματολογικῆς, σ. 9.

2. Ὁ.π., σ. 21.

3. Ὁ.π., σ. 65.

4. Ὁ.π., σ. 23.

5. Ὁ.π., σ. 311.

6. Ὁ.π., σ. 310-311.

Πιό συγκεκριμένη είναι ή πληροφορία για την ύπαρξη του φαινομένου στην έπαρχία Γορτυνίας, όπως φαίνεται από έκθεση γλωσσικού διαγωνισμού του έτους 1959¹. 'Ο συλλογέας λέει ότι τὸ φαινόμενο εκεί έχει καθολικό χαρακτήρα, όταν πρόκειται για άνύπαντρο γιό. "Έτσι ό Πέτρος, ό γιός του Θανάση, είναι Πετροθανάσης μέχρι να παντρευτεί, ενώ μετά τὸ γάμο του γίνεται Πέτρος Θανασόπουλος². Μᾶς πληροφορεί ακόμη ό συλλογέας ότι μερικές φορές ό παντρεμένος μπορεί να όνομαστει και από τὸ όνομα τῆς γυναίκας του, ίσως για να ξεχωρίσει από άλλους συνώνυμους, όπως Μαρθοπέτρος, 'Ολόγιαννης κ.λ., αλλά στην περίπτωση αυτή τὸ βαπτιστικό του άντρα μπαίνει στο β' συνθετικό³.

"Η έπαρχία Γορτυνίας είναι ή μόνη περιοχή στην όποία ξέρουμε με βεβαιότητα ότι υπάρχουν τὸ φαινόμενο πὸν έχει καθολική ισχύ και λειτουργικότητα στους άνύπαντρους άντρες. "Η διαφορά με τὰ χωριά τῆς Ρητίνης και του 'Ελατοχωρίου είναι, εκτός από τὴ διαφορετική ομάδα, ό χρόνος δημιουργίας τῆς σύνθεσης στους άντρες. "Ενώ δηλ. στη Ρητίνη και τὸ 'Ελατοχώρι ή σύνθεση αρχίζει να λειτουργεί μετά από μιᾶ όρισμένη ήλικία και όπωσδήποτε μετά τὸ γάμο του άντρα, στη Γορτυνία αντίθετα ή σύνθεση λειτουργεί από τὰ παιδικὰ χρόνια μέχρι τὸ γάμο του. Δυστυχώς οί πληροφορίες μας για τὰ σύνθετα τῆς δεύτερης ομάδας είναι, όπως είπαμε, λιγοστές και δὲ μᾶς επιτρέπουν να έχουμε μιᾶ ολοκληρωμένη εικόνα για τὴν έκταση του φαινομένου, τίς συνθήκες με τίς όποίες δημιουργούνται τὰ σύνθετα αυτά κ.λ. Πάντως, ή γενική παρατήρηση από τὰ μέχρι τώρα δεδομένα είναι ότι ή πρώτη ομάδα σύνθεσης, συγκριτικά με τὴ δεύτερη, έχει μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση στὰ ιδιώματα και μεγαλύτερη ποικιλία στὰ πρώτα συνθετικά τῆς, στὰ οικογενειακά δηλ. όνόματα⁴.

Παράλληλα όμως με τὴν εξέταση τῶν συνθέτων κατά γεωγραφικές περιοχές και είδος σύνθεσης είναι, νομίζω, απαραίτητη και κάποια χρονική εξέταση του φαινομένου κατά ομάδες, ώστε να μπορούμε να παρακολουθήσουμε καλύτερα τὴν ύπαρξή του και να τὴν ταυτίσουμε με τὴν ἀνάλογη χρονική περίοδο. "Έτσι, για τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ομάδας, και συγκεκριμένα για κείνα πὸν έχουν στο α' συνθετικό επίθετο ή παρατσούκλι, διαπιστώνουμε ότι οί ρίζες τους φτάνουν μέχρι τούς τελευταίους αιώνες

1. Βλ. "Έκθεση γλωσσικού διαγωνισμού του έτους 1959, «Λεξικογραφικόν Δελτίον» 9 (Αθήναι 1963) 78.

2. "Ο.π., σ. 78.

3. "Ο.π., σ. 78. Βλ. επίσης Κ α κ ρ ι δ ή, ό.π.

4. Βλ. Σ τ α μ ν ό π ο υ λ ο υ, Βόλτες όνοματολογικές, σ. 302-309, όπου ό συγγραφέας παραθέτει πολὺ ύλικό με σύνθετα οικογενειακά πὸν έχουν στο α' συνθετικό τους προθήματα, ουσιαστικά και επίθετα.

τοῦ Βυζαντινοῦ¹, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ δίτομο ἔργο τοῦ Moritz². Σ' αὐτὸ ἔχουμε μιὰ σειρά ἀπὸ παρόμοια σύνθετα τῶν Βυζαντινῶν, ὅπως Κοντοστέφανος³, Μωρογεώργιος⁴, Μωροθωμᾶς⁵, Μωρόπαυλος⁶, Πυρρογεώργιος⁷, Στραβοβασιλείος⁸, Σκυλοϊωάννης⁹, Βοϊωάννης¹⁰, Κοκκοβασιλείος¹¹, κ.λ., πὺ μᾶς θυμίζουσι τὰ ἀνάλογα δικά μας. Ὅπως φαίνεται, εἶναι τὸ μόνο εἶδος ἀπὸ τὰ σύνθετα τῆς πρώτης ὀμάδας πὺ φτάνει μέχρι τὰ βυζαντινὰ χρόνια. Αὐτὸ ἴσως ὀφείλεται καὶ στὴν ὑπερβολικὴ ἰκανότητα τῶν Βυζαντινῶν νὰ δημιουργοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν παρατσούκλια γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν ὀρισμένες ἰδιότητες τῶν ἀνθρώπων¹². Ἴσως ἡ ἀγάπη αὐτὴ καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ προσδιορίζουσι τοὺς ἀνθρώπους δημιούργησε πὺ εὐκόλα τὴ σύνθεση σ' αὐτὸ τὸ εἶδος. Ὅπως δηλ. σχηματίζουσι μὲ μεγάλη εὐκόλα παρατσούκλια σύνθετα μὲ β' συνθετικὸ ὁποιοδήποτε οὐσιαστικὸ ἀντὶ γιὰ βαπτιστικὸ¹³, μὲ τὴν ἴδια εὐκόλα μπόρουσι νὰ σχηματίσουσι καὶ τὰ ἄλλα τοῦ τύπου Κοντοστέφανος, Μωρογεώργιος κ.λ. Τὰ ὑπόλοιπα σύνθετα τῆς πρώτης ὀμάδας, ὅσα δηλ. ἔχουσι στὸ α' συνθετικὸ τοὺς βαπτιστικὸ, ἐπαγγελματικὸ ἢ πατριδωνυμικὸ, δὲν τὰ συναντοῦμε στοὺς Βυζαντινοὺς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ κείμενα, ἐνῶ ἔχουμε τὰ ἀντίστοιχα ἀπλά, ὅπως Ἀκροπολίτης, Βλαχερνίτης, Καπαδό-

1. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 107, σημ. 180, καὶ στὸ ἴδιο σ. 81-82.

2. Βλ. Heinrich Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten, τ. I «Programm d. K. Humanistischen Gymnasiums in Landschut» I, Teil 1896-97, Landschut, καὶ τ. II, Teil 1897-98, Landschut. Βλ. ἐπίσης Γ. Ν. Χατζιδάκι, Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ, τ. Β', Ἀθήναι 1907, σ. 522-531, ὅπου ὁ συγγραφεὺς, σὲ βιβλιοκρισίᾳ τοῦ ἔργου τοῦ Moritz, ἀναφέρει ἐπίσης τὰ σύνθετα αὐτά. Ἀκόμη βλ. Β. Psaltes, Grammatik der byzantinischen Chroniken, Göttingen 1913, ὅπου ὁ συγγραφεὺς παραθέτει παρόμοια σύνθετα, ὅπως Κοντοστέφανος (σ. 344), Μαυροθεόδωρος, Ἀτζηποθεόδωρος, Μαυροκόστας, Μεγαδημήτριος, Μωρολέων, Μωρόπαυλος κτλ. (645), Στραβορόμανος (σ. 346) κ.λ.

3. Βλ. Moritz, ὁ.π., I, σ. 13, 24, 53.

4. Ὅ.π., I, σ. 15, 26, 53.

5. Ὅ.π., I, σ. 15, 53.

6. Ὅ.π., I, σ. 15, II σ. 62.

7. Ὅ.π., I, σ. 16, 53.

8. Ὅ.π., I, σ. 16, 53.

9. Ὅ.π., I, σ. 28, 54.

10. Ὅ.π., I, σ. 54.

11. Ὅ.π., I, σ. 54.

12. Βλ. Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 81-82.

13. Βλ. Τριανταφυλλίδη, ὁ.π., σ. 81, ὅπου ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ἀρκετὰ σύνθετα παρατσούκλια ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Moritz, ὅπως Στραβομήτης, Ρινόμητος, Μαυρομήτης, Πλατυπόδης κ.λ.

κης, Πισίδης, Ἀμπελάς, Καββαδάς, Σαγμαράς, Γαβριηλόπουλος, Συρόπουλος, Ἀγγελίτζης κ.λ.¹.

Φαίνεται λοιπόν ότι τὰ ἄλλα σύνθετα πού συναντοῦμε σήμερα στὴν κοινή, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχουν στὸ ἀ΄ συνθετικὸ τους ἐπίθετο ἢ παρατσούκλι, εἶναι νεότερα, ἀλλὰ δὲ μπορούμε νὰ καθορίσουμε μὲ ἀκρίβεια τὴ χρονικὴ περίοδο τῆς δημιουργίας τους, ἀφοῦ δὲν ἔχουμε συλλογὲς ὀνομάτων ἀπὸ τοὺς τελευταίους αἰῶνες τοῦ Βυζαντίου καὶ τοὺς πρώτους τῆς Τουρκοκρατίας.

Γιὰ τὴν προέλευση τῶν συνθέτων τῆς δεύτερης ομάδας ἔχουμε δυὸ διαφορετικὲς ἀπόψεις ἐρευνητῶν. Ἡ πρώτη χρονολογικὰ εἶναι τοῦ Σ. Κυριακίδη πού πιστεύει ὅτι ἡ σύνθεση αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ παλιὰ συνήθεια τῶν Ἀλβανῶν τῆς Ἑλλάδας νὰ συνθέτουν τὸ βαφτιστικὸ μὲ τὸ ἐπώνυμο, ὅπως Κολιαλέξης Σκαλτσοδημος, Τρακοκομνάς κ.λ. καὶ συνήθεια ἐπίσης τῶν Παρασουλιωτῶν νὰ συνθέτουν τὸ βαφτιστικὸ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα, ὅπως Κωσταλάμπρος κ.λ.².

Ἡ δευτέρα ἄποψη εἶναι τοῦ Ἀ. Χατζῆ πού, ἐτυμολογώντας τὸ παλιὸ ἀθηναϊκὸ ὄνομα Μπενιζέλος, ἀναφέρει ὅτι τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης τοῦ βαφτιστικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ καὶ ὁ σχηματισμὸς νέου ἐπιθέτου εἶναι φαινόμενο πού τὸ συναντοῦμε πρὶν ἀπὸ μιὰ χιλιετηρίδα περίπου³. Συγκεκριμένα ἀναφέρει τὸ γεγονός ὅτι τὸ 1108 ὑπογράφει συνθήκη ἀπὸ μέρους τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ μὲ τὸ δούκα τῆς Ἀντιοχείας Βοημοῦνδο ὁ Πέτρος Ἀλίφας, Φράγκος, καὶ ὅτι τὸν ἐπόμενο αἰῶνα ἐμφανίζονται στὸ Βυζάντιο οἱ ἀπόγονοί του, οἱ γνωστοὶ Πετραλίφαι. Στὴ συνέχεια ἀναφέρει τὸ σύνθετο οἰκογενειακὸ Πετροκόκκινος ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα καὶ τὸ γνωστὸ ἐπίσης Πετροπούας. Ἀναφέρει ἐπίσης τὰ σύγχρονα Σπυρομίλιος, Πετρολέκας, Πετρομανιάτης, Νικοκάβουρας, Μπενηψάλτης κ.λ.⁴. Βλέπουμε δηλ. μιὰ ἀδιάκοπη συνέχεια τοῦ φαινομένου ἀπὸ τὸν 10ο τουλάχιστο αἰῶνα μέχρι τὶς μέρες μας.

Βέβαια ὑπάρχει καὶ ἡ γνώμη τοῦ Κυριακίδη γιὰ ἀλβανικὴ ἐπίδραση, ἀλλὰ νομίζουμε ὅτι ἡ ἄποψη αὐτὴ εἶναι ὡς ἓνα σημεῖο μόνο σωστὴ. Οἱ Σουλῶτες δηλ. καὶ οἱ Παρασουλῶτες, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἀλβανόφωνοι τῆς

1. Βλ. σχετικά στοῦ Τριανταφυλλίδη, Τὰ οἰκογενειακὰ μας ὀνόματα, σ. 24 § 53, σ. 37 § 69, σ. 40, 47, σ. 52 § 82, σ. 57, 81, σ. 100 § 169-170.

2. Βλ. Κυριακίδη, Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν ὀνομάτων σ. 347, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδει τὸ φαινόμενο σὲ συνήθεια ἀλβανικὴ καὶ παραθέτει τὰ σύνθετα ἐπώνυμα Σπυρομίλιος, Κολιαλέξης, Κατσοκοστάθης κ.λ., καὶ ἀπὸ τοὺς Παρασουλῶτες τὸ σύνθετο Κωσταλάμπρος.

3. Βλ. Ἀντ. Χατζῆ, Ἀθηναϊκὰ ὀνόματα, «Νέος Ἑλληνομνημῶν» 19 (1925) 328.

4. Βλ. Χατζῆ, ὅ.π., σ. 328-329.

Ἀττικῆς, Ὑδρας, Σπετσῶν κ.λ., συνήθιζαν ἀπλῶς νὰ παραθέτουν, μετὰ τὸ βαπτιστικὸ τους, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους, χωρὶς ὅμως νὰ συνθέτουν τὰ δυὸ ὀνόματα¹. Παράδειγμα τὰ σουλιώτικα ὀνόματα Βέικος Ζάρμπας, Λάμπρο Βέικος (ὁ γιὸς τοῦ Βέικου), Κώστα Λάμπρος (ὁ γιὸς τοῦ Λάμπρου) κ.λ.². Ἡ συνήθεια αὐτὴ ὑπάρχει ἀκόμα καὶ σήμερα σὲ μερικὰ χωριά τῶν Κατσανοχωριῶν τῆς Ἡπείρου ὁποσδήποτε ἀπὸ ἐπίδραση ἀλβανοφώνων πληθυσμῶν³.

Τὸ ἴδιο περίπου παρατηρεῖται καὶ μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἀλβανοφώνων τῆς Ἀττικῆς ποὺ συνήθιζαν νὰ χρησιμοποιοῦν διπλὰ ἐπώνυμα, ὅπως Dre-Kolja (Ἀνδρέας Κόλιας), Kitso-Tasis (Κίτσος Τάσης), Spiro-Milio (Σπυρομίλιος) κ.λ.⁴. Ἦταν ἐπομένως εὐκόλο γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν παράθεση αὐτῆ τῶν δυὸ ὀνομάτων νὰ προχωρήσουν στὴ σύνθεση, ἐφόσον τὸ φαινόμενο προϋπῆρχε καὶ ἦταν οἰκεῖο στὴ γλῶσσα τους. Σ' αὐτὸ ἴσως βοήθησε καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἀλβανοφώνων δὲν εἶχαν καταληκτικὸ ς, πρᾶγμα ποὺ ἐπέτρεπε νὰ γίνει πιὸ εὐκόλο ἡ σύνθεση. Βέβαια δὲν ἔγιναν ὅλα τὰ οἰκογενειακὰ τῶν ἀλβανοφώνων σύνθετα, ἀλλὰ πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ προσαρμόστηκαν φωνητικὰ καὶ μορφολογικὰ στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα ἢ ἐξακολούθησαν νὰ ἐκφέρονται μετὰ παράθεση τοῦ βαπτιστικοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατέρα τους.

Μετὰ τὴν παράθεση τοῦ ὕλικου, τὴν ταξινόμηση τῶν συνθέτων, τὴ χρονικὴ ἀναδρομὴ κ.λ., εἶναι φυσικὸ νὰ γεννιοῦνται ὀρισμένα προβλήματα καὶ δικαιολογημένες ἀπορίες μετὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ φαινομένου στὰ χωριά Ρητινῆ καὶ Ἐλατοχώρι. Ἐνα τέτοιο πρόβλημα π.χ. εἶναι ὁ χρόνος τῆς ἐμφάνισης τοῦ φαινομένου στὰ παραπάνω χωριά. Ἀπὸ πότε ἄρχισε ἡ λειτουργία του; Ἐφόσον δὲν ἔχουμε γραπτὲς μαρτυρίες, κώδικες ἐκκλησιαστικῶν κ.λ., δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ καθορίσουμε τὸ χρόνο τῆς ἐμφάνισης τοῦ φαινομένου. Ἄλλο ἐρώτημα εἶναι ἡ αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ φαινομένου στὰ ἴδια χωριά. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ συνθέσουν τὸ

1. Βλ. Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, 1821-1833. Εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις ὑπὸ Γιάννη Βλαχογιάννη, τ. Α', Ἀθήναι 1939, σ. 26, σημ. 7. Βλ. ἐπίσης Π. Α. Φουρῖκη, Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς, «Ἀθηνᾶ» ΜΑ' (Ἀθῆναι 1929) 173 σημ. 1. Βλαχογιάννη, Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, τ. Β', σ. 65, σημ. 3.

2. Βλ. Κασομούλη, ὅ.π., τ. Α', σ. 26, σημ. 7, καὶ Βλαχογιάννη, ὅ.π., τ. Β', σ. 65, σημ. 3.

3. Βλ. Λαζάνη, Λαογραφικὰ Κατσανοχωριῶν, σ. 819, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὴ συνήθεια νὰ προσφωνοῦνται πολλοὶ συγχωριανοὶ τοῦ ἀπὸ τὰ Κατσανοχώρια τῆς Ἡπείρου μετὰ τὸ βαπτιστικὸ τους ὄνομα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους, ὅπως Χρῆστο Φώτη, Κώστω Γιάννη κ.λ.

4. Βλ. Φουρῖκη, ὅ.π., σ. 173.

βαφτιστικό τους ὄνομα μὲ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους; Ἡ πιὸ ἀπλή καὶ πρόχειρη ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἀγρότες καὶ καθυστερημένοι, χωρὶς κανένα ἄλλο διακριτικὸ γνώρισμα ποῦ νὰ τοὺς κάνει νὰ ξεχωρίζουν μεταξύ τους, ὀνόμασαν τὸ γιό μὲ τὸν πιὸ εὐκόλο καὶ φυσικὸ τρόπο ποῦ μπορούσαν νὰ βροῦν, μὲ τὸ ὄνομα δηλ. τοῦ πατέρα. Ὅμως δικαιολογημένα στὴν ἄποψη αὐτὴ γεννιέται τὸ ἐρώτημα τῆς ἀποκλειστικότητας τοῦ φαινομένου στὰ δυὸ αὐτὰ χωριά. Γιατὶ δηλ. τὸ φαινόμενο παρουσιάζεται μόνο σ' αὐτὰ καὶ μάλιστα μὲ καθολικότητα καὶ ἰσχύ νόμου, ἐνῶ θὰ ἦταν φυσικὸ νὰ ὑπάρχει καὶ σ' ἄλλα χωριά τῆς περιοχῆς ποῦ ἀπέχουν ἐλάχιστα ἀπ' αὐτά; Μήπως ἡ παρουσία τοῦ φαινομένου ὑποδηλώνει ἕναν ἀρχικὸ πυρήνα κατοίκων ἀπὸ μιὰ ἄλλη περιοχὴ ὅπου λειτουργοῦσε ἐπίσης τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης; Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Πιερίας ἱστορικὲς μαρτυρίες γιὰ μετακινήσεις πληθυσμῶν καὶ ἡ προφορικὴ παράδοση δὲν διασώζει τέτοιες ἀναμνήσεις. Ὑπάρχει βέβαια καὶ ἡ ἐκδοχὴ τὸ φαινόμενο νὰ μὴ ὀφείλεται σ' ἐπίδραση ἀπὸ μιὰ ἄλλη περιοχὴ, ἀλλὰ ν' ἀποτελεῖ φαινόμενο τοῦ τόπου καὶ συνέχεια τῶν τελευταίων αἰῶνων τοῦ Βυζαντίου ποῦ θὰ συνεχίστηκε ὅπωςδὴποτε καὶ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Εἶναι μάλιστα πιθανὸ νὰ εἶχε μεγαλύτερη ἔκταση στὴν περιοχὴ καὶ νὰ περιορίστηκε ἀργότερα στὰ δυὸ μόνο χωριά. Ἀφοῦ εἶναι βέβαιο ὅτι στὰ μακεδονικὰ ἰδιώματα διατηροῦνται μέχρι σήμερα πολλὰ ἀρχαῖκά στοιχεῖα, δὲν μπορούμε ν' ἀποκλείσουμε τὸ ἐνδεχόμενο ν' ἀποτελεῖ καὶ τὸ φαινόμενο τῆς σύνθεσης, ποῦ οἱ ρίζες του φτάνουν μέχρι τὸ Βυζάντιο, ἕνα ἀπ' αὐτά.

Ἴσως στὸ μέλλον ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα τῆς περιοχῆς, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ τὴ συστηματικὴ συλλογὴ τῶν ὀνομάτων, νὰ φέρει στὸ φῶς νέα στοιχεῖα ποῦ θὰ βοηθήσουν στὴ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΡΗΤΙΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΑΤΟΧΩΡΙΟΥ

α) Ἐπώνυμα Ρητίνης

Ἄντωνης	Βαῖνουμήτρους
Ἄνδουνοβασίλτζ	Βαῖνουνάτσους
Ἄνδουνογουδῆς	Βαῖνουνικουλής
Ἄνδουνοτάκ'ς	Βελετσιάνος
Βαῖνᾶς	Βιλ'τσανουβασίλτζ
Βαῖναριστῆς	Βιλ'τσανουγαννουλτζ
Βαῖνουγῶρς	Βιλ'τσανουγουδῆς

Βιλ'τσανουχρίστους

Βέλιος

Βιλουγάντς

Βιλουκώτθους

Βιλουνικουλάκ'ς

βαγάσας

βαγαδουμητθους

βαγαδουκώτθους

Γούτσιος

Γουτσανδώντς

Γουτδουγάντς

Γουτδουθόδουρους

Γουτδουκουστανδής

Γουτδουλάζους

Γουτδουνάτθους

Γουτδουνικουλής

Γουτδουτόλους

Γραμματικός

Γραμματ'κουγάντς

Γραμματ'κουξῶξους

Γραμματ'κουμητθους

Γουτζιλίκας

Γουτζιλ'κουγάντς

Γουτζιλ'κουγουδής

Γουτζιλ'κουμητρους

Γουτζιλ'κουστέφους

Δάκος

Δακανδώντς

Δακουγάντς

Δακουμητρους

Δακουστέφους

Δαούλας

Δαουλουθανάις

Δαουλουκώτθους

Δαουλουμητρους

Δάσιος

Δαδουβασιλάκ'ς

Δαδουγουδής

Δαδουθανάις

Δαδουθύμθους

Δαδουκουλῶς

Δαδουμητρους

Δαδουνάτθους

Δήμος

Δημουβασιλάκ'ς

Δημουγάντς

Δημουδημητράκ'ς

Δημουθανάις

Δημουκουλῶς

Δημουνάτθους

Δημουχαρίς

Δόβας

Δουβουβασίλτς

Δουβουζόξους

Δουβουμητρους

Δουβουστέφους

Ζάχος

Ζαχαπουστόλτς

Ζαχαριστής

Ζαχουβασίλτς

Ζαχουγάντς

Ζαχουκουλῶς

Ζαχουκώτθους

Ζαχουλάζους

Ζαχουμητρους

Ζαχουμητθους

Ζαχουτάκ'ς

Θῶμος

Θουμουβασίλτς

Θουμουγάντς

Θουμουγῶρς

Θουμουμήτρους

Θουμονάτσους

Καριώτης

Καργούτουγάντες

Καργούτουμήτρους

Καρκάλης

Καρκαλανδώντες

Καρκαλουβασίλτες

Καρκαλουγάντες

Καρκαλουνάτσους

Καρκαλουστέφους

Καρόζας

Καρ'ζουβασίλτες

Καρ'ζουγάντες

Καρ'ζουγώρες

Καρ'ζουθανάις

Καρ'ζουκόκας

Καρ'ζουκώτσους

Καρ'ζουλάκ'ς

Καρ'ζουμητσους

Καρ'ζουχρίστους

Καρφής

Καρφουγάντες

Καρφουγώρες

Καρφουκουστανδής

Καρφουκώτσους

Καρφουμήτρους

Καρφουνάτσους

Καρφουνικουλάκ'ς

Κουκουλιάτας

Κουκουλάτουβασιλάκ'ς

Κουκουλάτουγάντες

Κουκουλάτουγώρες

Κουκουλάτουθανάις

Κουκουλάτουκώτσους

Κουκουλάτουλάζους

Κουκουλάτουνίκους

Κουκουλάτουστέφους

Κουκουλάτουτάκ'ς

Κουτλουβάσης

Κουτλουβασουγάντες

Κουτλουβασουνάτσους

Κουτλουβασουνικουλάκ'ς

Κουτούσης

Κουτουδουγούδης

Κουτουδουνάτσους

Κουτουδουνίκους

Κράιος

Κραϊβασίλτες

Κραϊγάντες

Κραϊγώρες

Κραϊδημήτρ'ς

Κραϊδιουνύις

Κραϊμητσους

Κραϊνικουλάκ'ς

Κωσταντός

Κουστανδουγάντες

Κουστανδουλιουνίδας

Κουστανδουνάτσους

Κουστανδουν'κόλας

Λάιος

Λαιγάντες

Λαιγώρες

Λαιμητσους

Λαινάτσους

Μακρής

Μακραλέξ'ς

Μακρουγάντες

Μακρουγώρες

Μακρουκουλῶς

Μακρουμητσους

Μακρουνίκους	Τζιτζιλουκουλῶδες
<i>Μερτζιάνης</i>	Τζιτζιλουνάτσους
Μιρτζανουγάντες	Τζιτζιλουπαναϊῶτ'ες
<i>Μέρτζιος</i>	Τζιτζιλουτάκ'ες
Μιρτζουκώτσους	<i>Τολίνας</i>
<i>Μυλωνᾶς</i>	Τουλ'κανδώντες
Μυλουνογάντες	Τουλ'κουγάντες
Μυλουνογῶρες	Τουλ'κουγῶρες
<i>Πάσχος</i>	Τουλ'κουγουδῆς
Πασχουβασιλάκ'ες	Τουλ'κουμητρους
Πασχουγάντες	Τουλ'κουνάτσους
Πασχουγῶρες	Τουλ'κουνικουλάκ'ες
Πασχουκώτσους	<i>Τσαρτσαρηῆς</i>
<i>Πάτσιος</i>	Τσαρτσαρουγάντες
Πατθουβασιλτες	Τσαρτσαρουγῶρες
Πατθουγάντες	<i>Τσέτσιλας</i>
Πατθουγουδῆς	Τσιτσιλουγῶρες
Πατθουξόλας	Τσιτσιλουγουδῆς
<i>Πίπας</i>	Τσιτσιλουνάτσους
Πιπουβασιλτες	Τσιτσιλουνικουλάκ'ες
Πιπουγῶρες	<i>Τσιγᾶρας</i>
<i>Σιδέρης</i>	Τθάρουγάντες
Σιδιρουβασιλτες	Τθάρουκώστας
Σιδιρουγάντες	Τθάρουμητθους
Σιδιρουνάτσους	<i>Τσιγᾶρας</i>
<i>Σκαζᾶς</i>	Τσιγαρουμητθους
Σκραπουγάντες	Τσιγαρουνικουλάκ'ες
Σκραπουγῶρες	<i>Τσιουπλῆς</i>
Σκραπουκώτσους	Τθουπλουβασιλάκ'ες
Σκραπουμητθους	Τθουπλουγάντες
Σκραπουνικουλάκ'ες	Τθουπλουθανᾶς
<i>Τζιτζιλῆς</i>	Τθουπλουνικουλάκ'ες
Τζιτζιλουβασιλτες	<i>Φώτης</i>
Τζιτζιλουγῶρες	Φουτουγῶρες
Τζιτζιλουθόδουρους	Φουτουκώτσους
	Φουτουνάτσους

Φουτουχρίστους

Χασιακής

Χασακουγῶρες

Χασακουκουστανδής

Χασακουτάκ'ς

Χρύσος

Χρυσουβασιλάκ'ς

Χρυσουγῶρες

Χρυσουνάτσους

β) Ἐπώνυμα Ἐλατοχωρίου

βλέτσιος

βλιτσανάωντες

βλιτσουγῶρες

βλιτσουνάτσους

Γλάγας

Γλαρουβανγέλτες

Γλαρουβασιλτες

Γλαρουδημους

Γλαρουνάτσους

Γλαρουνίκους

Γουτζιούλης

Γουτζουλανδῶνες

Γουτζουλουβασιλτες

Γουτζουλουγῶρες

Γουτζουλουδημητρ'ς

Γουτζουλουκουστανδής

Γουτζουλουχρίστους

Δῆμος

Δημουκουλῶς

Δημουσουτήρ'ς

Ζούντζουρας

Ζουντζουρουγῶρες

Ζουντζουρουμάρκους

Ζουντζουρουτάκ'ς

Κυπαρίσης

Κυπαρ'σουβασιλτες

Κυπαρ'σουνάτσους

Κώστας

Κουσουβασιλτες

Κουσουνάτσους

Μέλιος

Μιλουαπόστουλους

Μιλουβανγέλτες

Μιλουβασιλτες

Μιλουγῶρες

Μιλουσουτήρ'ς

Τζιόλας

Τζουλουβασιλτες

Τζουλουγῶρες

Τζουλουκουστανδής

Τζουλουνάτσους

Χασιώτης

Χασουτουγουδής

Χασουτουμητήτσους

Χασουτουνάτσους

Χασουτουνικουλής

SUMMARY

Eva n th i a P a p a d o p o u l o u, The Phenomenon of the Composition of the Family Names in two Villages of the Mountain Pieria.

The first part of this study refers to an interesting phenomenon that is registered in two mountainous villages of Pieria, Ritini and Elatochori. The topic of discussion is the composition of the type Ζαχουλάζους, Δημοκουλῶδες etc., where the family name is the first part of the composition, while the first name is the second.

The conditions under which the composition takes place are studied as well as the exceptions that appear because of different reasons, such as psychological and social ones.

Afterwards the family names are being examined on the basis of the form and the meaning of their components, and the linguistic phenomena that one can notice in this composition are being indicated.

In the second part of the study an attempt is made to give the picture of the composition of family names in the common language and also in the dialects. The composition, as it appears to be after the examination of the compound family names, is of two types: a) the one that has the family name as a first component and the first name as a second, just as the phenomenon appears in the villages of Ritini and Elatochori, for example Μαυρογιώργος, Μαστροδημήτρης etc. and b) the one that has the first name as a first component and the family one as a second one, for example: Σπυρομίλιος, Σηφοδασκαλάκης etc. The compound names of the first type are more than the compound names of the second one. A comparison is made between the names of the first type registered in different regions which several authors and collectors of linguistic material attest, and the names of Ritini and Elatochori, so that the differences and the similarities between them can be seen.

Finally a diachronic study of the phenomenon of the composition is made, throughout which is clear that both groups appear in the byzantine time, according to byzantine texts and informations of several scholars. After this, the result comes up that there is a continuance of the phenomenon from

the byzantine time to the period of Turkish occupation and up to this day. So, the existence of the phenomenon in these two villages is due either to the continuance of the phenomenon in the same region or to the transference of the phenomenon from another region, where the composition was also known from the byzantine time.